

LJUBLJANSKI ZVON

8

LETNIK XLVII
1927

Vsebina zvezka za mesec avgust:

1. Franc Kidrič: O literarni zgodovini	449
2. Joža Lovrenčič: Publius in Hispala (Dalje prih.)	459
3. Jos. Wester: Iz Aškerčeve literarne ostaline (Konec.)	467
4. Vladimir Levstik: Hilarij Pernat (Dalje prih.)	475
5. Joža Glonar: Samhaber in njegovi »Preširenklänge« (Konec.)	484
6. Tone Seliškar: Moj duh	491
7. France Bevk: Poberinka Rezi (Konec.)	491
8. Stano Kosovel: Sredi brezčasja	502
9. Književna poročila	505
Slovenska dela: Izidor Cankar, Zgodovina likovne umetnosti v zahodni Evropi, I. del (Balduin Saria). — Guy de Maupassant - Janko Tavzes, Povesti iz dneva in noči (Pavel Karlin). — Časopis za zgodovino in narodopisje (J. A. G.). — Srbsko-hrvatska dela: Božidar Kovačević, Antologija ljubavne lirike (A. Debeljak). — Inozemski pregled: Collezione di letterature slave. Umberto Urbanaz-Urbani: Scrittori jugoslavi, I. (A. Debeljak). —	
10. Kronika	510
Domači pregled: Razstava grške in rimske plastike v odlitkih (K. Dobida). — Tuja dela: Novi realizem in francoski roman (Miran Jarc). —	
11. Portret dr. Fr. Kidriča.	

LJUBLJANSKI ZVON

izhaja v posameznih zvezkih ter stane na leto 120 Din, za pol leta 60 Din, za četrt leta 30 Din, za inozemstvo 150 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 15 Din.

Na reklamacije se pošlje reklamirana številka brezplačno le tedaj, če se je reklamirala najkasneje en mesec po njenem izidu. Za poznejše reklamacije se mora reklamirana številka plačati.

Urejuje FRAN ALBRECHT

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo.

Upravništvo: Prešernova ulica št. 54.

Izdaja »Tiskovna zadruga«, r. z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani (predstavnik Miroslav Ambrožič).

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

Franc Kidrič: O literarni zgodovini

Uredništvo «Ljubljanskega Zvona» je svojemu sotrudniku drju. Francu Kidriču, profesorju ljubljanske univerze in najizvrstnejšemu poznavatelju starejših dob slovenske literature, zastavilo nekaj aktualnih literarno - zgodovinskih vprašanj. Profesor Kidrič je na vprašanja urednikova podal naslednja zanimiva izvajanja:

Kako sodite o sodobnem stanju slovenske literarne zgodovine? Ali mislite, da slovenske literarne zgodovine v obliki, kakršne so, morejo zadoščati laiku, ki se hoče sistematično in kritično seznaniti s slovensko literarno preteklostjo? Ali morejo zadoščati slušatelju univerze? Mislim, da je Slovencem danes nujno potrebna sintetična, kritično dognana in moderno zasnovana obširna literarna zgodovina. Je dana možnost, da tako delo v doglednem času dobimo?

Raziskovanje slovenske literarne preteklosti štejem med naloge, katerih moderno reševanje je po pričakovanju internacionalnega znanstvenega sveta predvsem naša dolžnost. Razočaranje onih, ki so mislili, da se vrši publicistično delo slovenskih literarnih zgodovinarjev na naši univerzi v preozkem okviru, se mi ne zdi le nasprotno pravičnemu pojmovanju jugoslovanstva, ampak tudi protivno ekonomični razdelitvi znanstvenega dela. Dokler bo večina slovenskih literarno-zgodovinskih problemov šele načetih, se znanstvenik, ki mu dekret predpisuje med slovenskimi literaturami «poseben ozir na slovensko», ne more z večino dela vdinjati drugje.

V dosedanjih slovenskih literarnih zgodovinah tiči mnogo zasluznega, napornega in težaškega dela, ki je moralo biti opravljeno. Obžalovati je pa treba, da so njih avtorji po vrsti premalo razmišljali o svojevrstnosti problema in potrebi svojevrstnih metod ter o vzrokih nastankov in izostankov. Metoda vseh piscev celotnih slovenskih literarnih zgodovin, ki pridejo za laika v prvi vrsti v poštev, je v bistvu isto nizanje biografij in biblio-

grafij. Čudim se, da izmed piscev celotnih naših literarnih zgodovin še noben ni prišel na idejo, kako lahko in umestno se izogneš nizanju balastnih biografskih podrobnosti. Za vsako razdobje sta potrebni v ta namen samo dve posebni poglavji: poglavje o ustvarjanju literarnih središč, kjer moreš govoriti tudi o šolstvu in raznih drugih institucijah, ki so sposobne, da vplivajo na porast literarnega zanimanja, in poglavje o literarnih osebnostih dotične dobe. Zastarelost metode, nepreglednost periodizacije, nezadostno iskanje vzročnih zvez, pomanjkanje doganljivosti in sinteze so pač glavni vzroki, da naše literarne zgodovine laiku niso oni vzljubljeni kašipot, ki bi mu morale biti, a da slušatelji univerze, ki se pripravljajo za izpite, nad njimi obupujejo. K vsemu se pridružujejo zlasti pri starejših zgodovinarjih še mnoge netočnosti in nekritičnosti. Bodočemu piscu slovenske celotne literarne zgodovine bo Slovenski biografski leksikon dobrodošla pomoč, ker mu bo s sintezami posameznih oseb omogočil sintezo dobe ter ga obenem opozarjal, da so biografske podrobnosti že inventarizirane tam, kamor spadajo in kjer jih ni nikoli preveč.

Do nove slovenski pisane literarne zgodovine, katere potreba se čuti baje tudi izven kroga naših slušateljev, je ključ pač le pri slovenskih založnikih. Doslej še nisem nič slišal, da bi imelo katero naših založništev take načrte ter iskalo za njih realizacijo pisatelja ali pisateljev. Pač pa se pripravljata v drugih jezikih dva orisa slovenske literarne preteklosti, pri katerih sem tudi sam zavezan, kolikor gre za dobo do srede 19. stoletja: ravnokar oblikujem «Pismenstvo in starejšo literaturo» za informativno knjigo o Slovencih, ki jo pripravlja «Srpska književna zadruga»; a do oktobra 1928. morava izgotoviti z dr. Prijateljem rokopis za «Grundriss für slavische Philologie» v založništvu Walter de Gruyter & Co. v Berlinu in Leipzigu, kjer je slovenski literarni zgodovini odmerjenih kakih 20 pol.

Kako si predstavljate moderno zasnovano slovensko literarno zgodovino? Kakšne metode in kateri principi naj vodijo pisca? Kakšno naziranje naj ga obvladuje: historično, estetsko, sociološko? Slovenska literatura je razmeroma mlada: v koliki meri mora tedaj slovenski literarni zgodovinar upoštevati posebnosti slovenskih razmer pred vznikom čistega literarnega udejstvovanja?

Ko so me zvali v Ljubljano, so mi predlagali stolico za «zgodovino starejših slovanskih literatur s posebnim ozirom na slovensko» in tako se glasi tudi moj dekret, med tem, ko je kolegu drju. Prijatelju pripadla stolica «zgodovine modernih

slovanskih literatur». Razdelitev sloni na točni ugotovitvi, da gre zgodovinarju slovstvenega udejstvovanja v starejših dobah sploh za precej drugačne metode in drugačne priprave, nego zgodovinarju modernih literatur. A v posebno zadoščenje nam je, da se to načelo delitve uveljavlja že tudi drugje, kakor na primer v češkoslovaški republiki. Precizen časoven mejnik med obema dobama je seveda težko dobiti, a naravnost nemogoče enega, ki bi bil pravičen vsem slovenskim literaturam. Predvsem tudi iz ozirov na pravično razdelitev snovi sva s kolego dr. Prijateljem določila za mejnik sredino 19. stoletja, oziroma pri slovenski literaturi leto 1848.

Moja metoda in smeri mojega iskanja v zgodovini «Pismenstva in starejše literature Slovencev» so razvidni tudi iz vodilnih nadpisov v moji periodizaciji: Beležke v krščanskem srednjem veku; Repertorij protestantov v drugi polovici 16. stoletja; Prizadevanje za katoliško zalogo v dobi od reformacije do uveljavljanja janzenističnega vpliva; Literarna pomagala pri ostankih slovenskih protestantov od začetka 17. v drugo polovico 18. stoletja; Udomačenje posvetnih pismenstvenih repertorijev in začetki literature izza druge polovice 18. stoletja do Vodnikove in Zoisove smrti 1819.; Pojačeni napor v smer kreacije posvetne poezije in literarne koncentracije ter nepričakovani vrh poetičnega ustvarjanja v Prešernu (1819—1848). Pri tem bi mogli v vsaki perijodi posamezni sintetični odstavki zaporedoma dobivati nadpise kakor n.pr. ta-le za tretjo perijodo: obrazložba problema; tempo aktualiziranja; središča kranjske literarne aktivnosti; središče nekranjske literarne aktivnosti; literarne osebnosti; obseg in ocena problemskega repertorija (torej tukaj cerkvenega); filološka pomagala; šolske knjige; jezik in pravoпись; paralelni repertoriji Nekranjcev; pobude za slovensko in slovansko orientacijo čitateljev; spomeniki iz zveze s praktičnim življenjem; višje literarne forme; končni pomen dobe v razvojni liniji.

«Zgodovina slovenskega pismenstva in starejše literature» po moji zamisli je nekoliko kompliciran problem, pri reševanju katerega ima estetski ozir pač svojo podčrtano pozicijo, a je vendarle enakovredna komponenta poleg raznih drugih komponent.

Ker se pokristjanjenje Slovencev ni vršilo kot čista versko-kulturna akcija, ampak pomenilo obenem začetek prehoda v nemški politični, socialni in kulturni sestav, so se vzniku višje slovenske literarne kulture izza 8. stoletja neprestano skozi stoletja kopičile vedno nove ovire. V dobi dolgih stoletij so slovenske

knjige le cerkvenonabožne, v 16. stoletju protestantske, potem tje v drugo polovico 18. katoliške. Tudi v dobi naslednjih šest desetletij je absorbirala večino sil skrb za nove repertorije: šolskega, poljudnostrokovnega in cerkvenega janzenistične smeri, posvetna poezija se je pač gojila, toda le v prosvetljske namene. A vendar so mi tudi cerkvenonabožni teksti 16.—18. stoletja svojevrstni slovenski kulturni dokumenti: edine priče, da so iskale podzavestne energije malega naroda prostorčka na solncu višje kulture. Ob vsaki teh knjižic bi hotel vedeti, kaki posebni nagibi so naklonili Slovencem v njej zopet nov dokaz, da je tudi njihov jezik sposoben za pisanje in tiskanje. Literarni zgodovinar, ki vidi svojo nalogo v obrazložbi ne le vsega, kar je nastalo, ampak tudi marsičesa, kar se proti pričakovanju ni pojavilo, se bo kmalu prepričal, da se mu vsiljuje pri nas vrsta posebnih vprašanj: Zakaj viteška srednjeveška poezija vkljub slovenskemu ustoličenju koroških vojvod in slovenskemu pozdravu Ulriku Lichtensteinskemu ni dobila aktualnega slovenskega odmeva, in zakaj si niti rimska cerkev v teku dolgih osmih stoletij svojega delovanja med Slovenci ni omislila onega slovenskega pismenstvenega repertorija, ki ji ga je predpisovala njena lastna pravilno umevana korist? Kako so protestantje one cime za gojenje cerkvenonabožnega pismenstva v narodnem jeziku, ki so bile značilne za to strujo, prilagodili na slovenščino, v kakem obsegu je izčrpan program v njihovem slovenskem repertoriju, in zakaj? Kako so katoliki aplicirali protestantski literarni primer in v kakem razmerju je po 200letnem delu obseg njihovega slovenskega repertorija do obsega lastnih potreb in zlasti tudi do obsega repertorija, ki so ga ustvarili protestanti v teku 44 let svoje literarne aktivnosti? Kateri elementi individualnih slovenskih razglabljanj in zunanjih vplivov so se strnili v prizadevanjih preporoditeljev za regeneracijo in širje uveljavljanje slovenskega jezika, za pritegnitev novih panog v slovensko obdelavo, za vznik misli o potrebi višje literature? Itd. Itd. Cerkvanim strujam ne smem očitati, da niso aktualizirale problema slovenskega romana in ljubezenske lirike, ali da niso bile borbene za izpremembo jezikovnih razmer na Slovenskem izven cerkve, ker to ni bila in ni mogla biti njihova naloga, a vprašati se moram, ali so si priredile repertorij, ki jim je bil v slovenskem jeziku potreben, in ali so skrbele obenem tudi za potrebna jim filološka pomagala in za potrebno jim upoštevanje slovenščine v šoli. Poseganje v področja politične, socialne in kulturne zgodovine je pri oblikovanju odgovorov na ta in slična vprašanja neizogibno, a pri literarnem zgodovinarju, ki se hoče osredotočiti, da skozi prizmo svoje stroke

gleda in po vidikih njenih potreb ocenjuje, bodo dotični odstavki dobili obliko, ki bo v skladu s to koncentracijo. Značilno je, kako slabo so osvetljena pri nas razdobja, kjer se literarni zgodovinar zanaša na bodoče delo političnega zgodovinarja, a ta zopet meni, da opravi glavno delo že oni. Sem štejem na primer problem slovenskega literarnega preporoda, čigar idejno izhodišče tvori po moji sodbi oni predgovor v Pohlino slovnici iz leta 1768., kjer se ob poudarjanju sorodstva z drugimi Slovani, kakršnega so poznali že slovenski protestanti, prvič javno podčrtujejo agresivno-preporoditeljski elementi: protest proti zatiranju slovenskega (kranjskega) jezika; obžalovanje, da živijo na Kranjskem poleg Slovencev tudi Nemci, ki širijo svoj jezik na škodo slovenskega; nezmisel zahteve, naj bi se Slovenci na ljubo nemškim svojim graščakom in gospodarjem učili nemščine; poziv Kranjcem, naj se svojega maternega jezika ne sramujejo. Problem preporoda 1768—1848, njegovi motivi, način pridobivanja pristašev in čas njih pristanka, razvojna linija posameznih njegovih elementov morajo biti predvsem tudi v literarni zgodovini izčrpno obdelani, saj tiči v njem pojasnilo za porast nove pismenstvene produkcije in za aktualiziranje višjih literarnih form v slovenskem jeziku.

Gotovo si mora tudi slovenski literarni zgodovinar dati jasen odgovor na vprašanje, kedaj naj prekine z upoštevanjem neliterarnih repertorijev: po moji sodbi s pritegovanjem cerkvenega repertorija takrat, ko je cerkev nehala biti edina institucija, v službi katere se je slovenski jezik literarno likal ter vzdrževala slovenska pismenstvena tradicija; z upoštevanjem šolskega in poljudno-strokovnega repertorija takrat, ko je bila pismena raba slovenskega jezika za te posvetne panoge na splošno uveljavljena, a tla za gojenje artistične posvetne literature v glavnem zrahljana. Odslej bode posvečal pažnjo le onim delom iz teh področij, ki so posebno pomembna za likanje literarnega jezika, in pa onim, ki spadajo že itak med višje literarne forme, kakor prevodi biblije, cerkvene pesmi, umetni cerkveni govor.

Še marsikak razlog bi mogel navesti, ki me nagiba, da vztrajam pri naslovu «Zgodovina slovenskega pismenstva in starejše literature» ter da ne maram niti eliminirati razdobj, v katerih za uveljavljanje literarnoestetskih nazorov sploh ni šlo, niti se prepuštili vodstvu edinih estetskih ozirov tam, kjer jim že v resnici gre tehtna beseda. Slovenska knjiga je imela pri formiranju Slovencev v zavestno narodno skupino precej drugačno vlogo, nego na pr. upodabljaljoča umetnost. Iskreno želim, da pride na plan čim prej in čim več slovenskih literarnozgodovinskih študij

pod vodstvom vedno novih nazorov in vidikov. Noben vidik v naši stroki še ni saturiran, a dela toliko, da ga vsi skupaj še ne bomo opravili. Važno pa je, da mož vrzeli in potrebe te stroke pozna, da se je pripravil, zbral gradivo, si načrtal pot in da teoretizira v obrambo lastnega dela in na osnovi skušenj, ki si jih je v produktivnem delu za to stroko pridobil.

Slovenski javnosti je znano, da pripravljate obširno znanstveno-kritično izdajo Prešernovega dela z monografijo in korespondenco poetovo. V koliko je ta načrt že dozorel? Kakšne smotre zasledujete s to novo izdajo Prešerna, kaj naj pomeni Slovencem? V čemu tiče pomanjkljivosti in hibe dosedanjega prešernoslovja?

Geniju, ki je napisal Slovencem veliko legitimacijo za vstop na tekmovališče svetovne literature, je moralo v mojih predavanjih in seminarskih vajah biti odmerjeno pomembno mesto. Tem rajši sem pritrdil kolegu drju. Prijatelju, ko mi je v imenu Tiskovne zadruge predložil, naj priredim za «Slovenske pisatelje» Prešerna.

Knjiga bi naj obsegala: dva uvodna članka, namreč oris razmer na Kranjskem in v Ljubljani v Prešernovem času in monografijo o Prešernovem življenju in delu; «Poezije» v razvrstitvi in v obsegu pesnikovih tendenc iz leta 1846.; one slovenske njegove pesnitve, ki jih pesnik ni sprejel med «Poezije», v kronološkem redu; nemške pesnitve, med njimi kot skupino zase «Naméčik némških in ponémčenih poezij», ki jih je nameraval Prešeren izdati obenem s slovenskimi «Poezijami»; celotno korespondenco, namreč pisma pesnikova in pisma Prešernu, urejena tako, da ostane korespondenca z isto osebo skupaj, a da se skupine vrstijo v kronološkem redu po postanku dotične korespondence; opombe k pesmim, urejene v alfabetskem redu po naslovih, oziroma pri sonetih po začetnih verzih, a vsebujoče poleg navedb strani, kje je pesem v knjigi tiskana, oziroma kje se v uvodu o njej govori, ter poleg beležk o tiskih, komentarjih itd. zlasti tudi vse tekstovne variјante; opombe k objavljenim pismom v kronološkem redu; biografski leksikon k Prešernu v alfabetskem redu z navedbo strani, kje se dotična oseba v uvodu ali tekstih imenuje, in najnужnejšimi izmed biografskih podatkov, ki so potrebni za osvetlilo njene zveze s Prešernom. Poglavje o razvoju prešernoslovja sem moral v tej zvezi črtati, ker se mi že tako zdi, da bo knjiga predebela.

Moj namen je bil, z novo izdajo dati Slovencem: vse pesnikovo oblikovanje, in to po možnosti v oni redakciji, ki je bila zadnja, za katero se je pesnik odločil; aparat, ki naj omogočuje čitatelju vpogled v umetnikovo delavnico; komentar, ki hoče posredovati

razumevanje umotvorov na osnovi poznanja dobe ter pesnikovih doživetij in umetniških tendenc.

V uvodni monografiji so se mi zdela važna zlasti poglavja: Boj za življensko pozicijo 1828—1845; Iskanje ženske; Odnosi do družbe; Literarno šolanje (do 1828 brez pravega Čopovega mentorstva); Prvi pesniški poskusi (priložnostna poezija brez preporoditeljskih elementov; aktualnost problema o iskanju in sprejemanju prikladnih tujih form že v času ohlapnih stikov s Čopom, ki 1832 niti vedel ni, da je Prešeren že na Dunaju imel zvezek pesmi, ki jih je pokazal Kopitarju, a potem po večini sežgal); Biografija pesnitev (poglavje o pesniškem oblikovanju doživetij v časovnem redu); Umetniški princip v ustvarjanju; Slovenski problemi (svetovni nazor; vera v vsemoč umetniške literature, a bagateliziranje ostalega pismenstva; glasilo; narodna pesem; novo publiciranje literarnih vrednot preteklosti; spomin kulturnih delavcev; presojanje literarne produkcije sodobnikov; pravopis; jezik in ilirizem; nedostatek nacionalne borbenosti in organizatoričnega daru itd.); kritika in upoštevanje (motivi vzniku navdušenja za Koseskega).

Kakor sem imel za svojo dolžnost, da čuvam zadnjo pesnikovo tekstovno redakcijo, izvzemši pravopisne malenkosti, ki bi današnjega čitatelja po nepotrebnem motile, tako se mi je zdelo samo ob sebi umljivo, da morajo posamezne skupine ostati take, kakor jih je pesnik končno določil (Poezije, Sonetje nesreče, Naméčik).

Ker se odločilni činitelji ob Prešernovi smrti in še dolgo potem niso niti najmanj zavedali, kaj bi bilo treba storiti, je danes marsikak Prešernov rokopis po nedolžnem izgubljen. Kako dobrodošle bi nam bile danes n. pr. Prešernove stvari v prepisu onega Prešernovega in Trdinovega znanca Gregorja Ložarja, ki je v Ljubljani 1835—1841 študiral gimnazijo, 1841—1843 filozofijo, pozneje bil notar v Vipavi, a ohranil tudi večino Prešernovih izpričeval. Korespondent je bil Prešeren zelo slab, a še izmed pisem, ki jih je napisal, se jih le premnogo ni ohranilo, na pr.: večina pisem, ki jih je leta 1832. iz Celovca pisal Čopu; vsaj eno profesorju Edlauerju v Gradec; vsaj eno Ani Jelovškovi, materi svojih otrok; najbrž vsaj eno Kočvarju v Podčetrtek; več pisem «nemškuti» v Gradec, menda neki Kljunovi; najbrž Jerneju Levičniku; bratu Juriju; stricem itd. Morda se mi še posreči, da bodo mogli iziti v izdaji «Tiskovne zadruge» Prešernova pisma grofu Antonu Auerspergu, ki se nahajajo med Grünovo ostalino na graški univerzi. Doslej vem o teh pismih samo to, kar mi je

14. januarja 1925. poročal graški slavist g. dr. Heinrich Felix Schmid: «ein Brief Prešerns vom 25. August 1845, betr. Fahnenweihe d. Offizierscorps des vaterländischen Rgts. in Laibach, Bitte um Weinspende, sloven. Akklamation in Aussicht gestellt. 2 Seiten»; «ein undatierter Brief Prešerns, 1 Seite, nimmt Bezug auf einen vom Dr. Crobath dem Gr. Auersperg gemachten Vorschlag betr. Prešern ohne nähere Angaben.» Da se objavijo v tej zvezi tudi pisma Prešernu, je bilo nujno potrebno, ker je Bleiweisova objava skrajno netočna in ker le objava obojestranskih pisem ustreza namenu.

Iskal sem metode, ki bi naj omogočala preglednost, ustvarila organske celote, a ne drobila snovi v beležke k beležkam.

Prešeren je v slovenski literarni zgodovini zaposlil za Trubarjem največ raziskovalcev. Upravičeni smo govoriti o prešernoslovju.

Občuten nedostatek prešernoslovja je v okoliščini, da se je le preveč raziskovalcev izgubljalo v zunanostih, da ima le preveč «najdb» pečat slučajnosti in da ga tvori v glavnem dolga serija člankov in člančičev, ki so raztreseni po raznih domačih in tujih revijah, a nikjer zajeti v izčrpni monografiji ali vsaj v celoti inventarizirani.

Marsikateremu prešernoslovcu, v čigar delu vidim razne hibe, pritiče na drugi strani vendar velika zasluga. Stritarjev članek o Prešernu v «Klasju» 1866. je silno površen, njegova formula o «poetični fikciji» Prešernove ljubezni je bila gradečemu prešernoslovju naravnost v škodo. Pri tem ta «fikcija» menda niti originalno njegova ni, kakor tudi ni Stritarjeva zasluga, da bi bil prvi opredelil Prešernovo razmerje do Petrarke: v dunajski slovenski študentski družbi se je govorilo že 1850—53, ko je bil tam Trdina, da se je Julija rodila le «v bujni mečti» Prešernovi, da «ona je njegov ideal, ki ni imel nikoli mesa in krvi»; a o «Prešernu in Petrarki» je govoril Janko Pajk v goriški besedi že 30. maja 1864. In vendar ima članek velikanski pomen, ker je definitivno uveljavil kneževsko Prešernovo izolacijo na slovenskem Parnasu. Iskanje zavestne matematično-geometrijske arhitektonike in simbolike števil v Prešernu je publiko pred Prešernom ostrašilo in je po moji sodbi hiba v prešernoslovju, ki je tudi ponesrečena formulacija na 66. str. «Literarne vede» kolege Kelemine ne izpremeni v odliko, a vendar je to iskanje pripomoglo do eruacije zelo važnega gradiva in do važnih ugotovitev ter dalo študiju Prešernove forme oni akcent, ki je bil tu že jako potreben.

Ena najmlajših stolic na filozofski fakulteti ljubljanske univerze je stolica za primerjalno književnost. Kaj je namen in svrha tega študija, v čem je obsežen njegov bistveni pomen? Ali je primerjalna književnost sploh že trdno fiksirana znanstvena panoga, ali se ne nahaja šele v začetnih stadijih svojega razvoja? Kakšno je sodobno evropsko stanje te panoge?

Kakšne naloge in kakšen pomen ima študij primerjalne književnosti za znanstveno proučevanje slovenske literature?

Stolico za komparativno književnost so imeli v Ljubljani že takrat v evidenci, ko so iskali prvih učnih moči, a ni bilo mogoče dobiti strokovnjaka.

Ko je ministrstvo potrdilo sklep naše fakultete, da veljaj od začetka študijskega leta 1925/26 naprej tudi v tej fakulteti za diplomske in doktorske izpite izpitni red filozofske fakultete v Beogradu, so postala predavanja iz komparativne književnosti tudi pri nas absolutno potrebna. Ta izpitni red navaja namreč »primerjalno književnost s teorijo književnosti« v 1 skupini kot a-predmet, v 3 skupinah kot b-predmet, a »primerjalno književnost« samo v 3 skupinah kot c-predmet. Da se omogočijo izpiti iz teh skupin, je prevzel germanist kolega Kelemina »teorijo«, a skrb za »primerjalno književnost« se je začasno, do akvizicije specialista, naprtila meni, češ, ker so v mojih predavanjih že itak obširni »evropski okvirji za slovanske literature« v posameznih dobah.

Komparativna, ali bolje svetovna književnost je brezbrežno morje, čigar vseh skrivnosti ne bo nikdar doumel isti sam mornar. Nikdar se ne bo rodil tak silen jezikovni talent, ki bi mogel v kratki dobi človeškega življenja sam v originalu proučiti vse literature sveta ter se poglobiti v politične, socialne in kulturne prilike, v katerih so nastajale, da bi bil v svojih sodbah neodvisen od informacij drugih ter zajemal iz polnega vedra, kakor pritiče znanstveniku.

Disciplina se je začela v dobi romantike, ko sta Nemca Josef G. Eichhorn in Friedrich v. Schlegel napisala svoje orise celotne svetovne literarne produkcije. Od takrat se je vbadala v tej smeri dolga vrsta pisateljev iz raznih evropskih narodov, n. pr. Francozi Vapereau ali Loliée, Italijan De Gubernatis, Španec Poncelis, Rus Veselovskij, a zlasti tudi cela vrsta Nemcev od Wachlerja preko Scherra in Sterna do Baumgartnerja in Walzla. Konsolidacija discipline pa ni v pravem skladu z velikim številom publikacij v raznih jezikih, katerih avtorji trdijo, da se hočejo ozirati na celoto svetovne literarne produkcije. Snov se navadno ne obravnava kot celota pod enotnim vidikom, ampak pišejo se

vzporedne zgodovine raznih narodov. Večina «svetovnih literatur» spada med diletantsko-popularne priročnike, katerih avtorji si niti informacij ne znajo dobiti. Slovenska literatura v naj-novejši izdaji Scherrove knjige je glasna priča o tem. Največ prizadevanj je osredotočenih danes pri Francozih, ki imajo posebno «revijo za komparativno književnost», in pri Nemcih, kjer izhaja v založbi «Athenaion» v Berlinu pod redakcijo univerzitetnega profesorja Walzla «Handbuch der Literaturwissenschaft», čigar vsaka literatura je pa prideljena drugemu pisatelju, oziroma ista literatura več pisateljem.

V minimum, o čemer naj «komparativna književnost» slušatelja informira, spadajo pač: glavna razvojna linija evropskih pismenstev in literatur, postanek in razvoj prozodije in metrike ter postanek in razvoj literarnih form in panog. Seveda se bo predavatelj mogel ustavljati le ob literarnih vrhovih. Z ozirom na naše razmere sodim, da mora posebno pažnjo posvečati tudi antiki, a se pomuditi tudi ob problemu literarnih form starokrščanske literature in pa ob vprašanju o literarnem pomenu krščanstva za mlade evropske narode. Specijalist, ki mu je komparativna književnost glavna naloga, bo preko označenega okvira primerjal ter iskal in našel sinteze in zakonitosti.

Slovenskemu literarnemu zgodovinarju za starejšo dobo je minimum iz komparativne književnosti ravno tako neobhodno potreben kakor vsakemu drugemu, ako noče, da mu pojavi njegove književnosti ostanejo v zraku. Le oni, ki so mu znane faze in gibala v evropski literarni produkciji, bo razumel, kaj je pomenila za slovensko literaturo izguba lastne, jezikovno-homogene države z lastnim dvorom in plemstvom, v čem je treba iskati literarni pomen reformacije in protireformacije, kaj so elementi preporoda, kaj tvori ceno Prešernovo. Tožbe čujem proti izpitnim skupinam, v katerih je komparativna književnost, češ, kako se naj tak kandidat v srednji šoli zaposli. Sodim, da bi bile mnogo bolj umestne rekriminacije proti skupinam, kjer je slovenska (srbohrvaška, nemška, francoska itd.) literarna zgodovina brez komparativne književnosti! Po mojih mislih bi moral tudi naš srednješolski dijak dobiti med svoje šolske knjige kratek, a jedrnat in sistematičen oris iz komparativne književnosti, prirejen za posebne potrebe domače in onih književnosti, ki se pri nas v šoli še gojijo. Potem se ne bi več dogajalo, da maturant ne vé, kaj je n. pr. humanizem ali renesanca, ali da se mora učiti štirih različnih definicij in začetkov romantike: za slovenista, srbokroatista, germanista in zgodovinarja!

Joža Lovrenčič: Publius in Hispala

(Nadaljevanje.)

XI.

Pred Hispalinim domom se je ustavil dvokolesni voz; iskra konja sta kopitala kot bi hotela dalje, in nagibala glavi ljubeznivo drug k drugemu, kot bi si imela zaupati kdove kako skrivnost in desni je celo zarezetgal — tako se nasmeje človek, ki ga je posrečen dovtip spravil v dobro voljo. Na vozu je sedel suženj-voznik iz konjušnice konzula Postumija, medtem ko je njegov tovariš vstopil v hišo. Voznik je godrnjal:

«Lepa je ta! S konzulovimi konji bomo odslej prevažali pocestnice... Ali je taka lepota, da bi spadala v konzulov dvor ali kaj?...»

Odgovoriti si mož ni vedel, ker mu je bilo neznano, da je prejšnji večer, potem ko je odšla Ebucija, stopil konzul zopet k tašči Sulpiciji ter jo prosil, naj povabi k sebi tudi Hispalo, ki bi jo rad zaslišal. Da bi se ne branila in se mogoče še pred vrati premislila, je naročil, naj pošlje z vozom ponjo. Sulpicija je naročilo izvršila in dala drugemu sužnju še posebna navodila, s katerimi naj bi Hispali pojasnil povabilo...

Ko je Vipseja odprla sužnju vrata in zagledala še voz pred hišo, se je nemalo začudila, ker ni bila vajena, da bi se sužnji, ki so prihajali s kakim poročilom k njeni gospodarici, vozili.

«Ali sem prišel prav? Jeli to Hispalin dom?» je vprašal Sulpicijin odposlanec.

«Je!» mu je pritrdila Vipseja.

«Potem me naznani gospodarici: sel konzulove tašče Sulpicije.»

Vipseja ga je neverjetno pogledala in obstala na mestu brez besede. Suženj je opazil njeno zmedenost in je smehlja se rekel:

«Nič se ne čudi, kar pojdi in prijavi me tako, kot sem ti povedal!...»

Vipseja je oddrsela in majala z glavo in ko je vstopila v Hispalino sobo, kjer je vezla ob okrogli mizici gospodarica zamišljena okraske v novo tuniko, je prestrašeno vzkliknila:

«Kaj bo, kaj bo? Sel konzulove tašče Sulpicije želi govoriti s tabo.»

Hispali je zdrknilo delo iz rok, privzdignila je veke, zaokrenila glavo in strmela nič manj začudeno v Vipsejo kot je ona pred par trenutki ob sužnjevih besedah.

«Tudi ti se čudiš; vidiš, nekaj posebnega mora biti. Bogovi naj čujejo nad tabo, da ne doživiš spet kaj neprijetnega!...» je bila Vipseja v skrbeh za svojo gospodarico.

«Reci mu, naj trenutek počaka!» je naročila Hispala in medtem ko si je urejevala in popravljala lase in obleko, je ugibala po vzroku nepričakovanega obiska. Preletela je vse svoje življenje in poti, ne bi li naletela na kako trenutno srečanje s Sulpicijo, ki bi opravičilo njeno zanimanje zanjo, a iskala je zaman. Uganka ji je bilo, kako je mogla tako ugledna žena zvedeti zanjo, in še večja je bila zagonetnost, kaj ji hoče.

Vipseja se je ta čas približala slu in mu hotela z ljubeznivimi besedami izviti skrivnost poslanstva, da bi si pregnala strah in skrb, a sel se je muzal in ni hotel sužnji ničesar izdati. Dražil jo je, da odpelje njo v konzulov dvorec, kjer rabijo spretno spletično. Izvedeli da so zanjo, Vipsejo, in da ponudijo Hispali bogato odkupnino...

«Nikamor ne grem, rajši sem v ponižnem Hispalinem domu kot v bleščečem se konzulovem dvoru,» je ugovarjala Vipseja resno. «Če si zato prišel, se lahko vrneš in poveš, da si slabo opravil. Hispala me ne proda, rada me ima kot imam jaz njo rada, ki mi je dobra, kakor bi mi ne bil nihče...»

Ko je stopila Hispala v atrij, jo je Vipseja prosila, naj je nikar ne odpusti, ker bi od žalosti shirala, če bi morala v tujo službo, pa naj bi bila še tako sijajna in vabljliva. Hispali je Vipsejina vdanost dela dobro, pomirjevalno ji je pokimala in sužnja se je odstranila.

Sel se je poklonil in dejal:

«Sulpicija, tašča konzula Postumija, pozdravlja Hispalo in jo vabi k sebi.»

«Veseli me vabilo preugledne žene,» je odgovorila Hispala, «a ne poznam je in ne morem si razložiti, odkod tolika čast...»

«Sama ti bo povedala, ki te pozna... Toliko mi je naročila, naj ti povem, da bodi brez strahu. Zaupno ti hoče nekaj povedati in te menda osrečiti...»

«Kdaj naj pridem?» je povprašala še vedno presenečena.

«Takoj. Zunaj čaka voz, ne bo ti treba hoditi.»

«Voz?» se je začudila in kakor je ni zapustila še pritajena skrb, ji je le laskalo, da se bo mogla peljati po mestnih ulicah, kar so si odlične Rimljanke toliko let zaman želele...

«Pa grem,» je pristala na to, «samo še napravim se!»

Sel se je poklonil in odšel k vozniku pred hišo, Hispala pa je poklicala Vipsejo, da ji je pomagala.

«Če bi le prišel ta čas Publius, reci mu, da ga lepo prosim, naj me počaka. Povej mu, kam sem šla, in gotovo ga bo imela radovednost kot mene, kaj mi hoče Sulpicija... Čudno, čudno se mi zdi vse, ko da bi sanjala... Vera v zagotovilo, da mi hoče dobro, se bori s skrbjo in strahom...»

«Kaj bi počela šele jaz, če bi morala iti? O, zahvaljeni bogovi, da mi ni treba zapustiti tvojega doma. Če ti je tako sporočila konzulova tašča, potem se ti, gospodarica, ni treba bati. Dano besedo bo pač držala! Tako, sedaj je vse v redu. Tudi v konzulovem dvoru se lahko postaviš in te ni treba biti sram... Bogovi s tabo, Hispala!»

Hispala se je odpravila, sedla v voz, voznik je napel vajeti, konja sta se vzpela in zdrčali so po ulici nizdol in čez Forum Boarium ter Velabrum v Vicus Tuscus in zavili na Foru ob Kastorjevem svetišču na levo v kolotečine Svete ceste...

Ksenon Veneficus je stal na vratih svojega unktuarija, ko je švignil voz mimo. Začudil se je, ko je zapazil Hispalo in poklical je brivca Trola, ki je imel nasproti njemu svoje prostore. Ko se je tonsor prikazal na vratih, je Ksenon dvakrat, trikrat pridvignil proti tilniku glavo, dajaje znak, naj pogleda za vozom.

«Kaj je tako posebnega?» je vprašal Trolus in stopil čez cesto h Ksenonu.

«Ne vidiš? Konzulovi konji, konzulova sužnja in, kaj meniš, kdo je ona, ki se pelje?»

«Ne poznam je od zadaj...» se je nasmehnil Trolus.

«Hispala z Aventina...»

«E?...»

«Ona. Prevejana ptica je. Poznam jo dobro. Rutilus jo ima v želodcu, ker mu je prekrizala račune in mu speljala pastorka dvakrat iz nastavljenih mrež... Zadnjič bi moral priti k nam, a ga je zadržala pri sebi in ga pregovorila, kot mi je tožil Rutilus, da se je uprl njemu in materi. Brenila sta ga iz hiše, no, in sedaj je najbrže pod njeno streho in mu ni dolgčas po očimu...»

«A kaj naj ima Hispala s konzulom? Če bi bil poslal ponjo Furius Purpureo, bi si znal tolmačiti. Rekel bi, da se je Luciliji, njeni bivši gospodarici, stožilo po lepi sužnji in jo želi spet privabiti v svojo hišo, tako pa res ne vem, kaj naj to pomeni!»

«Tudi jaz ne jasno. Zanimivo je in uganko bo treba rešiti!»

«Le kako?»

«K njej stopim ali pa iz Publija izvlečem...»

«In če ti ne bi hotela zaupati?»

«Stene v konzulovem dvoru tudi marsikaj slišijo, kar lahko izveš; denar je ključ do vseh skrivnosti...»

«Se li izplača?»

Ksenon je pomežikal in šepnil: «Hispala je bila nekoč z Lucilijo pri nas. Kdo ve, da ne izda česa, hoteč pomagati Publiju... Zdi se mi, da nam Titus Sempronius Rutilus ni napravil usluge, ko je v svojem ogorčenju pokazal pastorku vrata!...»

«Daleč misliš, Ksenon, predaleč!»

«Predaleč ali preblizu — pa mi ti pojasni Hispalo in njeno zagonetno vožnjo h konzulu! Sproti sem bolj prepričan, da voham dobro. Pitisanta pošljem še ta trenutek pred konzulov dvor, kjer naj oprezuje. Lokav je ko lisjak — prazen se ne vrne!... Če ne prinese cele kokoši, bo vsaj povedal, kje vali in kaj. Vita vitae!» je še rekel Trolu, ki se je vrnil v svojo brivnico, sam pa je stopil v unktuarij in dal Pitisantu vsa potrebna navodila, kako naj skuša izvedeti podrobnosti o Hispalinem obisku...

Voz s Hispalo je obstal pred vhodom v konzulov dvor. Sulpicijin sel ji je pomagal na tla in ko je videl, da je prestrašena in da si ne upa vstopiti, jo je prijel za roko:

«Kaj bi se bala, ne snejo te!...»

«Vem, a vendar... Rajši se vrnem...»

«O, kako si pametna! Še kaj takega si izmisli in pregovoriš me, da te posadim na voz! Kar stopi, tako, vidiš, zdaj pa pogumno naprej, saj te čakajo!»

Hispala je prepadena in s povešenimi očmi šla skozi vestibul, kjer je stalo v pozoru na vsaki strani šest liktorjev, držeč slednji sveženj trdo povezanih palic, znak konzulove časti in oblasti. Tako težke poti ni šla še nikoli. Ko je prispela v ostium in zagledala atrium, poln sijaja in bleska, in ob tablinu samega konzula v razgovoru s poveljniki konzularne straže, je skoraj omagala. Stemnilo se ji je pred očmi in sama ni vedela, da se je ustavila. Konzul jo je opazil in jo dal odvesti v notranje prostore k Sulpiciji ter je še sam stopil za njo.

Ko jo je Sulpicija pozdravila in ji odkazala mesto ter ji skušala s svojo ljubeznivostjo pregnati prvo zadrego, je posegel v razgovor konzul in je dejal:

«Hispala, če se odločiš in boš govorila resnico, se ti ni treba prav nič bati. Sulpicija,» — je pokazal na taščo — «ta častita žena, ki te je povabila, ti je zagotovila, da ti ne bo hudega in še jaz ti dam besedo. Veš, zanima me in rad bi vedel, kako se razvija življenje pri nočnih obredih bacchanalij v Simulinem gaju...»

Aventinka je vzdrhtela že, ko jo je konzul nagovoril po imenu, a ko je zaslišala, kaj hoče, je vztrepetala, ko da stoji pred neznano grozo in kakor bi rada hitro odgovorila, ker je videla, da konzul čaka na njeno odločitev in jo je Sulpicija vzpodbujala, vendar ni

mogla spraviti glasu iz grla. Konzul jo je mirno gledal; vedel je, da ni pričakovala takega vprašanja in umel je njeno vzbujenost, prepojeno s strahom in bojaznijo, a poznal je žensko naravo, ki se pooblači ko poletno nebo in se prav tako hitro zvedri. Ni se motil. Hispala se je pomirila in spregovorila z glasom, ki je le še pričal o hudem duševnem boju. Globoko je dihala med posameznimi besedami in grodi so se ji pod tuniko dvigale, očitujoč, kako težko ji je, izdati skrivnost vpričo najvišjega predstavnika rimske oblasti, skrivnost, katere razen Publiju ni zaupala nikomur...

«Bila sem še čisto mlada sužnja,» je rekla, «ko sem bila s svojo gospodarico pri onih obredih... Dolgo je že tega... Kar sem postala svobodna, nisem bila več zraven in res ne vem, kako se sedaj godi pri bacchanalijah...»

«No vidiš,» jo je pohvalil konzul, «že to je lepo, ko si priznala, da si se dala uvesti v ono družino... Le tako lepo in odkrito mi zaupaj še vse drugo, kar ti je znano!...»

«Drugega res ne vem ničesar,» je trdila Hispala in iz njenih besed je odmevala prošnja, naj jo odpustijo.

«Čuj, Hispala,» je nadaljeval konzul, «ne obotavljaj se in ne izvijaj! Bolje bo, če mi vse odkriješ... Ako bi te kdo drugi ovadil, ne moreš misliti na kako odpuščanje in zahvalo, ki bi je bila deležna, če sama priznaš in poveš do podrobnosti, kako je pri onih obredih... Da ti bo laže govoriti, ti povem, da so mi deloma one orgije že znane... O njih si z nekom govorila in zaupal mi je tvoje odkritje...»

«Publius,» je pomislila Hispala, prebledela in se vrgla na tla pred Sulpicijo, ji objela kolena in jo s solznimi očmi prosila:

«Prejasna, pri bogovih te prosim, povej konzulu, naj ne smatra nepremišljenega besedičenja brezpomembne libertine z njenim ljubimcem za tehtno in resno. Nič drugega nisem nameravala, ko da ga ostrašim in pridržim zase, boječ se, da bi mi ga katera druga ne prevzela. To je bil moj namen, zato sem mu vse mogoče natvezala in verjel mi je...»

Postumija je potrpežljivost popuščala in trdo in rezko je rekel:

«Ali se zavedaš, da ne govoriš s Publijem Ebucijem, temveč v hiši in navzočnosti častite žene s samim konzulom?»

Sulpicija je dvignila trepetajočo Hispalo, obdržala njene roke v svoji levici in jih z desno božala, obenem pa je prosila Postumija, naj bo obzirnejši ter se ne jezi, češ, dekle je še vedno prestrašeno, a bo gotovo polagoma povedala vse. Konzul ni več silil v Hispalo, obmolknil je, ona pa je začela jadikovati in se jeziti nad Publijem,

ki da ji je povrnil skrb in ljubezen in zaupnost z neprijetnostjo in izdajanjem.

«O, če bi vedela, da ne znaš obdržati záse zaupane skrivnosti, ki se je tikala samo naju, molčala bi ko kamen in te prepustila usodi, naj te vede, kamor hoče...»

«Hispala, zadeva je resnejša, ne tiče se samo vaju, ves narod je prizadet, zato govori: ti si rešila Publija, jaz bi rad rešil pred pogubo narod, dokler še ni prepoznal...»

«Saj, saj bi govorila, konzul,» je dejala Hispala, ko je videla in spoznala, kaj namerava Postumius, «a neznansko se bojim bogov, katerih tajne bi morala izdati, še večji strah pa imam pred ljudmi, ki bi me raztrgali na drobne kosce, če izvedo, da sem jih ovadila in razkrila njihovo tajno Tovarištvo...»

Za trenutek je prenehala kot bi se oddahnila, nato se je obrnila proti Sulpiciji in od nje do konzula in prosila:

«Sulpicija, prosim te in tebe, konzul, prosim, mislita na to, kaj me čaka in odpravita me kam iz mesta in iz Italije, da se mi ne bo treba bati preganjanja in maščevanja. V miru bi rada živela!»

«Ne boj se, vse poskrbim in uredim, da ostaneš lahko tudi nadalje v Rimu varna in ti ne bo sile!» jo je tolažil in ji zagotavljal konzul s prijazno besedo.

Hispala je začela nato potolažena mirno pripovedovati:

«Ob slovesnostih koncem druge punske vojne, šestnajst let mi je bilo tedaj, sem bila prvič in zadnjič pri onih orgijah in sem izvedela, da se je bil pojavil pred letom ali kaj v Rimu neki Grk, ki ni izdal svojega imena in so mu rekali Anonimos. Vedeževal in prerokoval je in govoril o Duhu zemlje, ki ga je vzporejal s Cerero, Libero in Liberom ter z Magno Deo in Atisom in tudi egipčansko Izido je včasih omenjal. Izpočetka je zbiral okoli sebe le ženske, ki so se navduševale za njegov nauk o najvišjem in edinem bogu — Duhu zemlje, katerega so častili in slavili z obredi, podobnimi onim velike boginje. V Simulinem domu in gaju ob Foru Boariju so se shajali — danes sta tam gospodarja Atinija —. Moški, ki so smeli zraven, so bili redki. Trije dnevi v letu so bili določeni za sprejem novih bacchantinj, katerih posvetitev v tajne se je vršila za dne. Svečenice so volili vsako leto in so bile žene iz plemenitih krogov. Ko je postala svečenica Kampanka Paculla Annia, je ko na poziv in željo božanstva vse spremenila in preuredila. Uvedla je v tajne obredov Duha zemlje moške, med njimi lastna sinova Minnija in Herennija Cerinnija, dnevne obrede je opustila in uvedla nočne in iz treh letnih posvetitvenih dni jih je nastalo pet vsak mesec in število članov in članic je od dne do dne rastlo... Odkar se zbirajo v Tovarištvu Duha zemlje moški

in ženske in je dan nadomestila tema noči, je zavladala pri obredih razbrzdanost, kakršne Rim dotlej ni poznal. Kdor ima pomisleke in se ne mara udeleževati v vsej razposajenosti orgij, je izgubljen: ko žrtveno žival ga zakoljejo... »Ne smatraj ničesar za nedopustno in greh« je njihov najvišji zakon in vsi se ga držijo in se ravna po njem. Može se so vedeževali kot obsedeni, pretvarjajoč in vijoč se z vsem telesom, ženske so tekale v noši bacchantinj z vihrajajočimi lasmi proti Tiberi, noseč v rokah plamenice, katere so pomakale v vodo, a jih dvignile iz nje neugasle, ker so bile iz cvetnega žvepla in apna... »Bogovi so ga vzeli« pravijo o človeku, ki so ga upropastili; privezavši ga na neki stroj, so ga vlekli v skrit rov in ga raztrgali... Tak konec so dočakali vsi, ki so se branili priseči ali se niso hoteli udeleževati sramotne razbrzdanosti ali se niso pustili onečastiti. Število privržencev razbrzdanega češčenja Duha zemlje — povedala sem že — je veliko, gotovo gre v tisoče in iz vseh stanov so — tudi iz visokih, uglednih... Od prijateljic sem izvedela, da zadnji dve leti le izjemoma sprejemajo in uvajajo v Tovarištvo nove člane, ki bi bili starejši od dvajsetih let... Na mladino so se vrgli, ki nepremišljeno drevi za slastjo in v pogubo.»

Tako je poročala Hispala o Tovarištvu Duha zemlje, skrivajočim se pod imenom Sodalitas Mognae Deae, proti kateri ni imel senat ničesar. Misleč, da je s poročilom zadovoljila konzula, se je spustila vnovič na kolena in iskreno prosila, naj jo odpustijo, ker bi se že rada vrnila v svoj domek na Aventinu, pa naj se zgodi z njo karkoli.

«Nikamor ne pojdeš, Hispala. Obljubil sem ti, da poskrbim za tvojo varnost. Dokler bi utegnila biti izpostavljena maščevanju, ostaneš pri nas!»

Kot dobrohoten in ljubezniv patron svoji klientinji, tako je spregovoril Postumius Hispali in že je naročil Sulpiciji, naj pripravi zanj v ženskem oddelku hiše prostor, kjer bi lahko udobno prebivala.

«O, pustite me, pustite domov, nisem pripravljena, nisem mislila, da izostanem za delj časa,» je še enkrat zaprosila Hispala.

«Nič naj te ne skrbi, že uredim vse tako, da bo prav,» je odvrnil konzul in pristavil: «Zdaj pa pojdi s Sulpicijo, da ti odkaže začasni novi stan!»

Sulpicija je odvedla Hispalo iz pritlične družinske sobe na levi strani peristila v zgornje prostore prvega nadstropja in ji prepustila triklinij, ki so ga le redko rabili. Bil je razkošno opremljen in Hispala se je branila:

«Prelepo bo tu zame!»

«Saj si tudi ti lepa,» jo je pohvalila Sulpicija. «Kar lepo po svoje si uredi vse! Če ti bo dolg čas, pa pridi v peristil ali na vrt ali k meni. Konzulovi hčerki te bosta veseli — gotovo jima boš znala marsikaj zanimivega povedati in tudi igrala se boš laže ko jaz z njima, ko si še mlada...»

«Predobra si, gospodarica,» je bila Hispala Sulpiciji hvaležna...

Medtem ko sta bili Sulpicija in Hispala v nadstropju, je pozval konzul nekaj sužnjev ter jim naročil, naj gredo s pratežnim vozom na Aventin in prepeljejo v dvor vse Hispalino imetje in še njeno sužnjo; dva izmed njih je obenem odposlal k Ebuciji v Vrtno ulico, da bi spremila Publija v hišo Kvinta Furija Kalena, ki je bil njegov klient s Subure pod Viminalom. Konzul je računal z vsemi možnostmi in je hotel s preselitvijo Publija na drugi konec mesta zabrisati maščevanja željnim članom Tovarištva Duha zemlje vsako sled za njim...

*

Publius je razumel konzulovo previdno skrb in teta Ebucija je bila zadovoljna, ko je odšel nečak iz njenega doma v posredno konzulovo zavetje. «Sama bi ne prišla na to,» je mislila. «Konzul je gotovo vse preudaril in pretehtal in méni, da Sempronius ne bo še miroval in bo s svojimi zavezniki dalje gledal, kako bi Publija izvabili in upropastili... Pri meni bi ga prej ali slej le iztaknili in sama bi ga ne mogla vzeti v zaščito... Iztrgali bi mi ga... O, prav je tako... Večni bogovi vodijo naša dejanja in nehanja!...»

V Hispalinem domu pa ni šlo tako gladko.

Ko se je ustavil pred hišo pratežni voz, je Vipseja vesela odprla vrata, misleč, da se je vrnila gospodarica, a otrpla je obstala, ugleдавši poleg onih dveh sužnjev še dva druga, drugi voz. Hispale pa ne.

«Kje imate mojo gospodarico?» je jezno vprašala Sulpicijinega sla.

«Ali ti nisem že prej povedal, da te želijo imeti v konzulovem dvoru. Hispala se je dala pregovoriti...»

«Joj, joj mene reve!» se je užalostila Vipseja in ko so sužnji vstopili, je venomer gnala, da ne pojde, preden se ne vrne Hispala. In pustiti so morali šalo in povedati, da so prišli po Hispalino blago in da želi imeti Hispala tudi njo pri sebi.

Naložili so blago in naložili še Vipsejo, ko je žalostna zaklenila vrata z željo, da bi se kmalu vrnila, in voz je odropotal v mesto...

(Dalje prih.)

Jos. Wester:
Iz Aškerčeve literarne ostaline

(Nadaljevanje in konec.)

III. Rokopis v prozi

Na krovu parobroda «Semiramis».

Slavni (asirski)¹ kraljici Semiramidi se pač nikoli ni sanjalo, da bode čez toliko in toliko tisoč let kaka ladja avstrijskega «Lloyda» krščena na njeno ime ter da bode ta ladja vozila med Trstom in [Egiptom] Aleksandrijo. In vendar je tako! Naš parobrod se zove Semiramis in plava ponosno po sinji Adriji. Pišem v kadilnem salonu. Miza se trese pod rokami, kakor bi stala na mlinu. Bližamo se Brindisiju. Suhe zemlje ni videti ne na desni ne na levi. Solnce sije s skoro popolnoma jasnega neba. Morje je mirno, samo lahni in nizki valovi kodričijo zelenomodro planoto. Veter pa nam piha precej hladen naproti...

«Semiramis» je eden izmed tistih štirih parobrodov, ki posredujejo promet med Trstom in Egiptom. «Semiramis» je precej velika. Dolga je 375, široka 44½ angleških čreveljev. Lani je praznovala že desetletnico svojega življenja — torej za kraljico vsekakor nežna mladost. Kljub svojim mladim letom je zelo močna, kajti [z] 5000 konjskih močij jo goni dalje. Ravno kar sem zvedel, koliko popotnikov nas je sprejela lepa «Semiramis» pod svojo «streho». V prvem razredu jih je 15, v drugem 21 in v tretjem razredu (v medkrovu) 20.

Jaz se vozim v II. razredu. Imel sem predsodke proti temu razredu, ker sem često slišal, da je nesnažen itd. Moram reči, da so vsi ti predsodki res — predsodki, ker so neutemeljeni. Povsod vlada vzorna snažnost. Kabine so prostorne. Posteli so v moji sobici štiri jako dobre; tovariša pa imam samo dva. Obednica je takisto lepa. Stene so obložene s politiranimi javorjevimi tabletami. Po tleh sicer nimamo perzijskih [preprog] čilimov, pač pa navadne preproge. In, kar je v obednici glavna stvar — hrana je krasna, da, naravnost fina in črezzadostna. V prvem razredu imajo sicer več prostora, več elegancie in komodnosti, pa je tudi občevanje med sopotniki bolj prisiljeno in napeto. Tam pričakujejo, da sedeš k dinéju v črni suknji ali vsaj v modernem smokingu ter z belo

¹ Aškerc je pustil v rókopisu na tem mestu vrzel. Bržčas se, ko je dnevnik pisal, ni točno spomnil, kje je Semiramis kraljevala.

kravato. Pri nas vsega tega ni treba. Pa se vozi tudi v II. razredu sama inteligenca, ki pa noče denarja tratiti po nepotrebnem.

Naša «Semiramis» je malko zakesnila na svojem izletu. Ker je po noči od 28. februarja do 1. marca neusmiljeno deževalo, niso mogli blaga o pravem času naložiti. In tako smo se dne 1. marca namesto ob 11½ dopoldne, odpeljali [še] iz Trsta šele ob 5½ popoldne.

Težke zaboje, napolnjene z bogve kako robo, so dvigali železni avtomatični «žrjavi» z nabrežja na našo ladjo ter jih varno spuščali v magazine. Govoril sem z nakladalci, med katerimi so bili Hrvati, Italijani in tudi Slovenci. Prašal sem našega rojaka težaka, koliko dobiva na dan za nakladanje. Rekel mi je, da 5 kron za delo od 7. ure zjutraj do 5. zvečer. Moža je veselilo, da sem ga nagovoril pa mi je segel za slovo še v roko ter mi želel «srečno pot!»...

«Semiramis» je bila zasidrana v novi luki med drugimi mnogoštevilnimi tovariši in tovarišicami, tako da se ni mogla sama izmotati iz gneče, nego jo je pritlikavi vlačnik «Pluto» potegnil «za roko» na plan, kjer se je mogla potem sama obrniti kot ponosna orientalska kraljica. Kavalir «Pluto» jo je izpustil, zapiskal ji v slovó prav v visokem falzetu ter se spoštljivo oddaljil. Od druge strani pa je priletel k nam še manjši parnik ter se približal k dvigalni lestvi (fallreep) naše ladje. S parnika je stopil na naš krov uradnik «Lloydov» in izginil z nekakimi kasetami in papirji. Kmalu je opravil v kapitanovi pisarni, skočil spet na svoj parni «avtomobil» ter odrinil proti nabrežju. Naša Semiramis je zatulila z groznim basom lepemu Trstu svoj zadnji pozdrav na tej vožnji ter veličastno od[kurila]plavala mimo mola San Carlo, na katerem gleda pisana množica Tržačanov in Tržačank naš odhod.

Pada mrak. V dalji se svetlikajo luči tržaškega pristana, kakor bi se oziralo za nami tisoč očíj. Ali te luči polagoma izginjajo v sivem mraku. Na vzhodu gorijo ob istrski obali tu pa tam svetilniki, ti zanesljivi kažipoti in svarilci vsem mornarjem. Mi pa plavamo dalje in dalje. Stojim na palubi in gledam v temini svetlikajoče se valove ter poslušam njih čudovito šumenje. Hladen veter piha od nekod. Na ustih vseh sopotnikov trepeče skoro samo eno vprašanje: Kakšno vreme bomo imeli na štiridnevni vožnji?

Noč, hladna marčeva noč (nas) je objela v svoj plašč, po katerem plamení na milijarde zvezd. Kako čisto in svetlo gledajo na nas te naše ljube znanke z jasnega nebá! In srebrni mesečev srp se mi dozdeva tukaj na morju svetlejši nego na suhem.

Morje pa šumi in šumi. To morje nas ima sedaj tako rekoč popolnoma v svoji oblasti. Nič pa tudi ni krasnejšega, nič veličastnejšega ko to skrivnostno morje!

Stojim na palubi in zrem v daljo. Bodi že naša vožnja kakršnakoli, [bodi] naj pride vihar, ki bode metal našo ponosno «Semiramido» po morskih valovih, moja fantazija že vidi tam daleč na jugu bajevito deželo faraonov...

Dne 3. marca.

Vso sinjo Adrijo smo prebrodili do Brindisija ob najlepšem vremenu. V Brindisi smo prispeli sinoč ob 6½. Parobrod je pristal tik ob nabrežju. Mudili smo se samo eno uro, ker [smo oddali] je sprejela «Semiramis» samo pošto za Egipt in za ves vztok (Indijo, Kitaj in Japan). Potnik je vstopil samo jeden.

Po večerji sedimo še dolgo časa na palubi in uživamo krasno pomorsko noč, dokler nas ne prežene hladen veter v kadilnico in v kabine.

Danes sem vstal že ob polušestih ter hotel vživati solnčni vzhod, ali na vzhodu so se bili nakopičili črni oblaki, skozi katere se je svital dan, ali solnca samega nisem videl.

Ali s palube kak nov razgled! Skoz morsko ožino Otrantovsko smo prišli že v Sredozemsko morje! Nepregledna planota se razširja kroginkrog. Črez dobro uro pa se začne črneti na [zapadu] vztoku nekaj temnega — to je otok Krf.

In kmalu za Krfom zagledamo na isti [jugu na zapadu] strani [Kefalonijo] Itako, gol, kraševit otok, po katerem zapazimo le v neki luki gozdove, travnike, njive, sploh kultiviran svet, kakršnega je gotovo še več v notranjem delu otoka. O, Itaka! Kdo te ne pozna? Saj si domovina «božanskega svinjarja» — *δῖος σὺββότης* — Odiseja in njegove lepe žene, zveste mu Penelope! Oh, kako so nam razlagali v gimnaziji krasne aoriste Homerjevega jezika! Kako gladko smo znali skandirati heksametre, ki opevajo povrnitev Odiseja na Itako! Včasi se je spozabil naš profesor, da nam je poleg [pravil] svete slovnice omenil tudi kaj o estetiških lepotah klasičnega Homerjevega eposa. Da, še prirodne čare Odisejeve domovine nam je slavil naš jezični mentor, čeprav on sam še nikoli ni videl tiste Itake, ker si ni upal dalje po svetu [kakor] nego iz svoje sobe do gimnazije. Sedaj pa gledam sam svojo Itako iz mladih let in ko upiram oči tja-le po zelenih rebréh in pašnikih, se mi dozdeva, da vidim junaka Odiseja, naslonjenega ob pastirsko palico in zročega semkaj na morje. „*Θάλασσα, θάλασσα!*“ uka vesel. Pred njim [se] mulijo travo zvitorepe svinje. Tam-le zadi na sedlu stoji majhna zidana hiša. Ali ni to morda njegov dom? In ženska, ki je ravnokar stopila na prag, ali ni to lepa

Penelopa, ki pripravlja kosilo? In kodrolasi dečko, ki se drži svoje matere za predpasnik, ali ni to Telemah?

«Semiramis» plava naglo mimo Itake in jaz gledam pred seboj klasično grško poezijo izza mladih let. In vidim, da ta poezija ni še izginila iz moje duše, ker poezija je večna. In zato bode tudi Odisej [živel] s svojo Penelopo, s svojim Telemahom, s svojimi tovariši in s svojimi svinjami živel, dokler bo živela na svetu čuteča človeška duša...

«Semiramis» pa plava dalje proti jugu med jonskim otočjem po takozvanem jonskem morju. Na zapadu raste iz morja veliki otok Kefalonija. Celo uro se vozimo že mimo in še ga ni konca! Ko bi že bil lepo z gozdom obrasel, pa je skoro gol, pust, da je žalostno gledati ga od te strani. Pač, sedaj-le vidim tudi kultiviran svet, njive, travnike in menda so vmes tudi vinogradi. Globoka zarez, nekaka skalnata soteska zije tam-le v morje. Solnce obseva rudeče skalovje. Bržčas se izteka iz tiste soteske tudi kaka reka. Niti z daljnogledom ne morem razložiti.

Na vzhodu se vidi v sivi megli silhueta peloponeškega obrežja.

3/3 06*

Morje je mirno. Z juga prihaja že toplejša sapa, tako je čisto prijetno sedeti na palubi in gledati, gledati tja na svinčeno-barvasto plan, po kateri reže svoje penaste brazde neprenehoma ponosna naša «Semiramis».

Na zapadu se prikaže zopet nov otok — Zante ali Zakynthos. Italijani pravijo: «Zante il fiore del Levante». Mi s parobroda seveda ne moremo videti vseh lepote tega otoka niti jih dostojno oceniti. Otok je velik in močno razčlenkan, tako da ima veliko luk. Sedaj-le vidimo celo glavno mesto Zante, ležeče ob prostornem zalivu. Pravijo nam sopotniki, da je mesto čedno in da šteje okoli 15.000 [ljudi] prebivalcev.

Na vztoku vidimo peloponeško obrežje. Najzanimivejše mesto na tej strani, ki ga vidimo, je pač Navarin, kjer je leta 1827. združeno rusko, francosko in angleško brodovje porazilo turško...

Naša «Semiramis» se oddaljuje od Grčije in plava v odprto morje.

Kmalu smo popolnoma osamljeni sredi veličastne mokre ravní. Z juga piha še zmerom oster veter. Solčni žarki prodirajo skoz redke oblake. Morje šumi okoli nas. Mi pa sedimo na palubi in kadimo cigarete in se pomenkujemo o tem in onem. [Toda] Ali često se nam utrga beseda. Kako tudi ne? Skoro je greh, govoriti

* Pripisano na levem robu s svinčnikom.

ob takem veličastnem prizoru. Ni treba, da je človek lirik, pesnik. Mislim, da mora pač vsak globočji človek [čutiti] priti na ladji sredi neskončnega morja v neko posebno ubranost, ki jo je težko definirati. To se da le čutiti. Pojem večnosti bi menda še določneje izražal to ubranost.

In vendar nismo zmerom sami. Tam-le z juga prihaja velik parobrod, morebiti večji [ko] nego je naš. Čimdalje bolj plastično se riše njegovo truplo na morski planoti. Črn dim se mu vije v dolgem repu iz dimnika. Neznanec pa se spet oddaljuje od nas proti zapadu. Ne bomo se srečali. Naša «Semiramis» ga ne pozdravi, češ, da ni avstrijski. Sedaj vidimo samo še jambore na obzorju — in izginil nam je.

In zopet se prikažeta dva parnika na obzorju. Ta dva pa smo došli, kajti naša «Semiramis» vozi razmerno naglo, t. j. 15 morskih milj na uro.

Solnce se je osvobodilo oblakov in sije v vsej svoji slavi na nas. Poleg mene sedi Arabec Abd Osman Sulejman, mož kakih 40 let. Oblečen je čisto po evropsko in govori gladko — nemščino s severnim akcentom. Študiral (je) v Stuttgartu, je protestant in je prefekt v neki sirotišnici v Jeruzalemu, kjer je tudi rojen. Meni nasproti stoji ob ograji velik, elegantno oblečen gospod srednje starosti. Govori severno nemščino pa tudi — ruščino. Mislil sem, da je kak trgovec, pa mi je ravnokar zaupal, da je evangeljski pastor nekje iz Livlandije.

Jako zanimiva družina sedi tam-le na klopi nedaleč od nas: [oče] on in ona, že precej priletna, dve hčeri in sin. Stari je govoril davi z menoj nemško, sin stanuje z menoj v kabini. Sedaj pa govorijo vsi med seboj — arabski. Ti ljudje so Nizozemci. Hčeri sta rojeni v Palestini. Oče je pastor in sin je učitelj angleškega jezika nekje v Levanti. Pisana družba in babilonska zmes jezikov.

Velika uganka mi je dama, ki sedi v platnenem naslonjaču ob kajuti. Ves dan ima zavito glavo v belo tančico, poseda na palubi in čita. To vem, da stanuje v našem razredu in vendar ne pride nikoli v obednico. Bog ve, od česa živi. Ali uživa samo morski zrak? Mogoče, ker je suha ko kaka Angličanka. Na jadranskem morju sva spregovorila par besed — v hrvaškem jeziku in [rekla] pravila mi je, da je doma iz Zadra. Ima fino rezan profil, pa utegne biti bolna. Potuje v Kairo. Sedaj ji že dva dni «dvori» neki agent, s katerim se pomenkujeta italijanski. Uganka!

4. marca.

Noč je minula mirno. Danes sem vstal že ob šestih in se popel na palubo, da vidim vzhod solnca. Ali prišel sem prepozno! Solnce je vstalo poprej nego jaz.

Najlepši dan, kakršnega si sploh moremo misliti! Pa še marca, ko lepo vreme na morju ni ravno »na dnevnem redu«.

Kak razgled! Okrog in okrog samo morje, ki se sveti pod solnčnimi žarki, da je prava divota. O, *θάλασσα, θάλασσα!* Nad nami modro nebo, po katerem se podijo redki beli oblaki. Solnce se dviga čedalje više. Veter piha z juga topleje. Sedaj plavamo približno v širini Tunisa. Dozdeva se, kakor da naša lepa »Semi-ramis« sama čuti ves čar južne pomladi, ker tako ponosno reže zelenomodro plan, da ti srce poskakuje v prsih.

In danes je vrhutega nedelja. Po zajtrku prikobacajo najhujši zaspanci na palubo, se sprehajajo, zaviti v haveloke, s popotnimi čepicami na glavi in s cigaretami v ustih.

Hej, kaka prelest taka-le morska vožnja! O, vi nesrečni ljudje, ki hodite zdaj tam (po) prašnih ali blatnih cestah in ulicah! O, kaka krvava proza je vožnja v naj[h]naglejšem ekspresu proti naši morski vožnji!

Obeta se nam prekrasen dan. Skoro škoda, da dospemo že jutri okoli poludneva v Aleksandrijo.

Ravnokar sem se seznanil na palubi I. razreda s češko družbo. V našem oddelku potuje češki poštni uradnik, ki je premeščen k avstrijski pošti v — Jeruzalem, in ta Čeh je bogvekako našel svoje rojake iz Prage. Predstavim vam jih jutri, ker pojdemo skupaj v Kairo.

Ravno, ko sem mislil končati svoj današnji dnevnik, pride me stari Nizozemec, ki je tudi evangelijski pastor — član angleške episkopalne cerkve — povabit na službo božjo v obednico. Ker so se tudi drugi nekateri gostje odzvali povabilu in ker sem s starcem često občeval na poti, mu nisem mogel že iz vljudnosti odreči.

Stopim torej v salon, kjer so že sedeli gospodje in dame. Stari pastor vzame nemški evangelij in razloži v obliki precej suhoparne homilije pomen evangelija o Kristusovem postu v puščavi in o njegovih skušnjavah. Mož je lomil trdo nemščino in govoril v pretrganih stavkih kakor govori kak star pridigar vaškim ovčicam. Satan njemu ni bil simbol notranjih napastij, nego resnično, realno bitje, ki človeka napada od zunaj.

Ko je dokončal stari Holandec svojo eksegezo, vstane nemško-ruski pastor in govori kako četrť ure v lepi nemščini, oziraje se samo mimogredé na nedeljsko perikopo, jako praktično in aktualno o našem potovanju v Egipt, primerjaje človeško življenje vožnji po morju. Govor ni imel čisto nič konfesionalnega na sebi in bi ga bil lahko poslušal človek kakršnesibodi vere. Ta pastor iz Livlandije se mi je zdel čisto moderno misleč človek. Hudič

njemu gotovo ni kosmato strašilo z rogmi in repom ali kak Mefistofeles, nego mu (je) človeška strast, neukročeno nagnenje k «zlemu», to je k takemu dejanju, ki škodi našemu ali našega bližnjega sreči na tem svetu ter nasprotuje moralnim načelom izobraženega človeka sploh...

Služba božja je bila končana z govorom ruskega pastorja. Na, (nisem) mislil, da bom moral prisostvovati iz same kurtoazije protestantovski službi božji sredi oceana!

Ko stopimo na palubo, plavala je mimo nas ravno Lloydova ladja «Habsburg» nazaj v Trst. Pozdravili smo jo oficialno z zastavo na zadnjem koncu «Semiramide» in z mahanjem z robci. Popotniki s «Habsburge» so nam odzdravili na isti način.

Po kosilu sedimo na palubi. Solnce pripeka že precej po afriškansko. Morje se ziblje le lahno. Čudovita vožnja, da si lepše ne moremo želeči!

Sedimo do večerje in se pomenkujemo s Čehi ter delamo načrte za jutrnji dan, kajti jutri dopoldne stopimo prvikrat na obalo črnega dela sveta...

Vladimir Levstik: Hilarij Pernat

(Nadaljevanje.)

Vse ogibanje je bilo zaman. Naj je delal še take ovinke, Nákrtočka ga je prestregla, kakor kuga prestreže ti-stega, kdor ji hoče uiti. Stala je kje in ga je gledala ali pa mu je prišla naproti z očmi polnimi boleznega začudenja in trpke pritožbe: le kako moreš biti tak z menoj? — «Onkel Hilarius, počakajte malo... Onkel Hilarius, slišite?... Oh, Jezus ti moj!...»

In na dnu, na dnu oči in glasu in mučeniškega izraza njenih črt se je svetlikala zelenkasta zloba:

«Zakaj bežiš, ti smešni, bedasti starec? Ne nadejaj se, da bi mi odnesel pete. Jaz, Blanka Nákrtočka, sem že razpostavila svoje mreže. Vse mesto je z menoj. Vsi hočejo, kar jaz hočem; prej ali slej, kmalu ali pozno se ukloniš tudi ti... Neizprosna sem in bolj neizbežna od smrti!»

Nekega dne ga je ustavila Alisa sredi trga. Prijela ga je za suknjo, obesila se nanj ter zažvrgolela s spakljivo laskavostjo:

«Striček? Ali ste res hudi na mamo, ljubi, dobri onkel Hilarius?... Saj ni mogoče, ne-ne-ne! Ubožica si bo oči izjokala zaradi vas... Tako pošteno je mislila, so uneigennützig, le vi ste jo nápak razumeli! Jelite da smeva še priti v vas, die arme Mama in jaz, vaša Alisa?...»

Onkel Hilarius se je hladno izvil rokam »svoje« Alise.

»Tvoja mati je sumničila pošteno dekle, ki se žrtvuje zame kakor hči za rodnega očeta. Zapodil sem jo. Lopov bi bil, če bi ravnal drugače!»

»Bodite grossmütig, Onkel Hilarius!» je zahlipala devica v srpanu. »Karkoli je pogrešila mama, je pogrešila iz ljubezni do vas...»

»Poznam to ljubezen. Hvala lepa!»

»Odpustite ji!»

»Jaz nisem tisti, ki je bil nizkotno obrekovan,« jo je zavrnil starec. »Naj ji Stana odpusti, če ji more! Kadar vaju bo ona pogrešala, bodo moja vrata na stežaj odprta za vaju.»

»Striček!» Gospodična pl. Nagerthova je lovila sapo, da bi ponovila naskok. »Tako zelo naju hočete ponižati? Mama, pravite, naj prosi — Mein Gott! Eine geborene Rubatutti in vdova po —»

»Salvatorju, vem, po majorju!» Profesor je udaril v kratek, neusmiljen smeh. »Nu, kaj za to? Čim imenitnejši je človek, tem bolj ga časti popravljena krivica. Ne vem, zakaj naj bi se kdo sramoval poljubiti Stani roko.»

Okamenelo od groze nad to domnevo jo je pustil sredi trga in je šel svojo pot. Čez mesec dni — in ko jo je zavrnil, vsak mesec, da, vsak teden, malone pri slehernem srečanju od tistih dob — je Blanka sama poizkusila svojo srečo. Toda odgovor strička Hilarija je bil vselej enak:

»Stano prosi odpuščanja! Poklekni prednjo, povzdigni roke in prosi...»

In da bi bil čisto varen, je obenem zabičeval rejenki, da bo »na vekomaj vsega konec« med njima, ako se Nákrtočka res poniža in ako ji Stana res odpusti.

V trenutkih duševne čilosti se je smejal samemu sebi: povsod na svetu, kakor je velik in širok, silijo neučakani dediči v stare, sivolase stričke in hlepijo po njihovem denarju. Ali je bilo treba, da je zaradi tega izgubljal ravnotežje? Vzlic Blankinim željam in nakanam je bil sam svoj gospodar. Toda časih, kadar so se ga lotili njeni zavezniki, ga je prevzel neznosni občutek, da gledajo nanj kakor na plen: da so se spustili za njim kakor psi za jelenom — ali pa, da so ga obstopili kakor volkovi bolnega tovariša in čakajo, da bi ga požrli. Hilarij Pernat je čutil v tem obkoljenju in tej strnjeni vsiljivosti sramotno zanikanje svojega bitja. Vsa njegova življenjska strast se je uprla, kadar ga je objelo to. Bilo je kakor užaljenost in obup, kakor tesnoba in panični strah človeka, ki gre o polnoči sam po gozdu in se zdrzuje v črni temi: tam, evo, tam stoji ... in izteza kremplje po meni!...

V takih minutah se mu je zdelo, da ni prav nič čudnega, ako človek zblazni. Še pozneje, ko se je zdavnaj ukrotil, so mu ostavljale v duši nekaj morečega in odurnega. In kadar je bil spet sam s seboj v trdnem zavetju svoje hiše in je premišljeval o vsem tem, čuteč okoli sebe Stano, njeno skrbečo vdanost in tiho snovanje njenih rok — o, kako hvaležen je bil, da ima njo in svoje koprnenje po sinu!

XIII.

Tako se je neopazno začelo poletje 1918, tisto čudno poletje, poslednje v vojni in poslednje v Avstriji. Kakor je življenje poginjajoče monarhije komaj še utripalo, tako je minevalo vse ostalo, politika, vsakdanji posli in celo dogodki na bojiščih, v nekakšni dremotični poluresničnosti; samo življenje prirode se je zlatilo v bujno zrelost, kakor da ni ne vojne, ne umiranja, ne gorja in bede, kakor da se nihče več ničesar ne boji in nihče o ničemer ne premišljuje. Bilo je poletje, kakršna so bila poletja tisoč let pred svetovno katastrofo in kakršna bodo tisoč let po njej...

Na oko se je zdelo vse tako navajeno gorja, tako vdano in trudno. Če bi bil tiste dni prišel v naše mesto tujec iz daljne dežele, iz take, ki je leto 1914. ni bilo potegnilo v krvavi vrtinec, bi bil gotovo mislil, da so se tu sprijaznili s sedanostjo in ne ugibljejo več o tem, ali bo še kdaj drugače. Niti pogled na vojne transporte, na kosmato in zagorelo soldatesko, ki se je gnetla po železniških postajah, in na votlooko lakoto, ki je zevala vate ob slehernem koraku, ne bi bil izpremenil tega dojma. In vendar je bilo to mirno, vdano lice samo še krinka, za katero se je tajil resnični obraz stvari. Za tem pokojem je hropla boleost po osveti; pod to gladino so kipele vrtoglave strasti in donebesna pričakovanja; sredi te tišine so se, vsak dan bolj jezno in bolj grozeče, oglašali prvi sunki viharja, ki je čez nekaj mesecev izpremenil obličje sveta. Vzlic svoji varljivi dremotici in dozdevni vdanosti v usodo je tudi naše pozabljeno mestece vedelo, da se bliža veliki konec. Treba je bilo samo odpreti oči, pa si videl, kako že lovi sapo, da bi zagnalo vrisk odrešenja!

Bile so res da tudi izjeme. Bili so ljudje, ki so prizanesljivo majali z glavami ali pa so se ti celo grohotali v obraz, če si vpricho njih govoril o polomu Avstrije, o miru in o Jugoslaviji. Konec vojne? Kje neki! Vsaj še tri leta, nu, vsaj še dve. A poznalo se jim je, da bi najrajši rekli: deset ali dvajset...

Eden teh je bil Jean Bellé. Ne, on se ni mogel pritožiti zastran vojne. Posli, pri katerih se je patriotska zasluga skladno družila

z visokimi procenti, mu niso dajali časa, da bi filozofiral o njej. Jean Bellé je služil Avstriji kakor tisoči uglednih ljudi. Nabavljaj in dobavljaj, oskrboval in upravljal je vse, kar si je mogel človek misliti; kupčeval je z vsem, kar si mogel kupiti, z vsem, česar nisi mogel kupiti, in celo z večino tistega, česar vobče ni bilo. Njegova trgovina je bila poslovno srce vesoljne okolice; sokovi vsega kraja so po neštetihi žilah in žilicah pritekali vanjo, čistili se v njej in odtekali primerno razredčeni na vse strani, noseč ljudem možnost življenja — v kolikor ni ta možnost nasprotovala vrhovnemu smotru, to je, prospehu in obogatitju Jeana Belléa. In tak človek naj bi bil verjel, da se izpreminja zlata njiva v strnišče?

Obogatel je bil tako zelo, da so naši meščani v svojem podedovanem malikovalstvu do denarja malone poklekali pred njim. Vsem na obeh se je izpreminjal v božanstvo; ako je stal na pragu svoje štacune, je bil videti svet in vsemogočen kakor Vicilopohtli starih Aztekov, ki se je vsak dan bolj rdeče svetil od ljudske krvi. Govoril je samo še z viška, oblastno sopihaje in veličanstveno spuščaje besede z ustnic, kakor bi pljuval peške; in kadar je oznanil kaj važnega, se mu je vzbočil trebuh više od podbradka. Gospa Belečka, Olgi, Mili in ostala «familija» so se ravnali po njegovem zgledu. Bogupodobnosti ni bilo konca ne kraja in zli jeziki so trdili, «da ni več moči govoriti s temi ljudmi».

Bil je pa vsako leto dan, ko se je Beletova rodbina s poglavarjem na čelu spustila iz svojih nebes. Ta dan je bil god Jeana Belléa. Čeprav se je zdel letos Olimp spet znatno višji nego lani, so vendar tudi to pot pogrnili mizo za vse sorodstvo. Ne samo strici in tete, bratranci in sestrične po gospodarjevi plati, ne samo vdova in hči po viteškem Salvatorju, ampak celo bedni Karel Plešivic in njegova soproga Mimi so sedeli v obednici ter jedli in pili, slaveč gostiteljeve vrline. Ogromen šopek je cvel sredi nagradenih jestvin; rac in piščancev so bili pobili za Žana kakor Janezov za cesarja. «Familija» se je skrivaj drezala s komolci in ščipala z očmi, kažoč drug drugemu «sestradance», kako so tiščali glave v jedačo in mleli s čeljustmi. Razgovor je dremal; kdorkoli je obrnil jezik, je pel gospodarjevo slavo.

«Bog vas živi, visoko čislani godovnik!» je z jokavim, molitvenim glasom napil Plešivic, mežikaje v dvignjeni kozarec. «Bog vas živi še mnogo let na slavo in čast vsega našega mesta, na radost vseh prijateljev in znancev, posebno pa še na radost najino in najinih otročičev, ki jih» — glas mu je podrhtel — «tako rekoč obsipate z dobrotami! ...»

«Bog živi!» je z ostalimi vred pritegnila uboga Mimi, omamljena od sitosti in prevzeta do solz, čeprav bi se bila v kakem drugem trenutku grenko spomnila ponižanj, s katerimi so bile združene Beletove dobrote.

«Bog živi!» je rekel tudi godovnik sam. Vsi so trčili in pili. Nato so prinesli torte; glave so se iznova pobesile na krožnike in «familija» se je spet suvala s komolci. Žanov bratranec, brkat usnjar iz sosednjega trga, je povedal okrogel dovtip; smejali so se vsi, ne izvemši Blanke in Alise. Ljutomerčan je neprestano curljal v kozarce. Ko je slavljenec v tretje rignil, so nekateri razumeli, da je gostije konec, in so stokaje porinili krožnike od sebe. Med moškimi se je razplel pogovor o vojnih kupčijah, gospa Fini se je v praznični ljudomilosti zanimala za Plešivkin letošnji porod. Vse bi bilo prekrasno, da ni zlezla usnjarju pijača v glavo.

«Saj res,» je zahreščal s svojim raskavim basom. «Saj res: kaj pa dela učeni gospod, vaš profesor ali kako ga onegavite? Že drugo leto ga ne vidim na ta imenitni god. Ali ga mar niste povabili?»

Jean Bellé in gospa Fini sta poškrlatela in jezno pogledala tja, kjer bi bil moral sedeti Hilarij Pernat. Vsa dobra volja ju je minila. Striček Hilarij je bil namreč letos odkrito povedal, zakaj ga ne bo.

«Prav žal,» je rekel Žanu, ko je ta silil vanj, «prav žal mi je! Da se ti gostiš, jih mora tisoč gladovati, sam veš, kako in zakaj... Pernati nismo te sorte ljudje. Verižniška pečenka bi nam predrla želodec.» Tako je dejal in je vtaknil nos v načrt solunske fronte, kakor da se je Žan pogreznil z vso svojo gloriijo vred.

Spomin na to ponižanje je zdaj iznova stisnil Beleta za grlo. Dolgo ni mogel spraviti besede iz sebe. Blanka pl. Nagerthova in njena hči sta se zlobno spogledali.

«Pa ne da bi mu bili naši krogi premalo odlični?» je uganil usnjar. «Gospodski človek je, v Parizu je bil, ogiblje se skromnih ljudi?» Togota mu je udarila v glavo. «Prav, prav, le naj ne hodi med nas, nihče ne bo jokal... Arrristokrrrat! Ali mu jih nabrenkam, če ga kedaj dobim v pesti!»

Vsi gostje so ogorčeno gledali tja, kjer bi bil sedel profesor, če bi bil prišel. Jean Bellé pa je vendar že mahnil z roko.

«Ni da bi govoril!» je dejal, puhaje skozi nosnice. «Profesor ali ne profesor, Pernat ali ne Pernat, osel je in še hudoben povrhu. Vsi vemo, kako je, če postane osel hudoben!»

Trafikantka se je drobno namuznila.

«Naš dragi Žan,» je pocedila skozi dolge zobe, «naš dragi Žan se izraža, hm, zelo sočno... Aber man kann nicht sagen, da ne bi bilo prav nič res.»

Žan jo je posmehljivo ošinil z očmi. Jezen je bil na ves svet in predrzno se mu je zdelo od «take beračice», da vtika svoj jezik v njegova vzvišena mnenja. Že se je hotel znesti nad njo, ko je bratranec spet povzdignil glas.

«Osel ali ne osel, hudoben ali ne hudoben,» je rekel mrda je z obrazom, «kdo bi gledal na take postranske stvari! Glavno je to, da je petičen in star. Slabo kaže, Žan, če se dedec na stara leta ogiblje sorodnikov.»

Nákrtočka se je čutila zapostavljeno, ker je omenil samo Žana. Ni si mogla kaj, da ne bi opozorila nase.

«Slabo kaže, jawohl,» je pritrdila, bolestno kimaje z glavo. «Onkel Hilarius se čudno vede proti nam. Očividno ga hujskajo osebe, ki... nun ja... A saj še ni aller Tage Abend. Nazadnje bo vendarle moral misliti na nas.»

Vse to je rekla samo zato, da je slastno poudarila besedi «nam» in »nas«. Jean Bellé se je držal kakor puran. Toda nevihta bi se bila še kako razgnala, da ni tudi Mimi zasrbelo na jeziku.

«Da,» je zategnila z mučeniškim glasom, «na koga pa naj misli, če ne na nas? Najbližji smo mu, ali ne? In potrebni smo tudi.»

Gospa Fini se je nekam zavzeto ozrla nanjo. Slavljenec je hrupno prestavil noge in jel odpirati usta. A tudi Karel Plešivic, ki je od vina izgubljal pamet, jih je odprl še prej.

«Potrebni,» je pobral ženino besedo, «potrebni, in še kako, o joj! Gospod striček ne more biti tako brez srca, da se ne bi usmiliti mojih otroci — —»

V tem trenutku je zagnal Jean Bellé divji smeh. Planil je izza mize, da se je stol prevrnil za njim, in je obstal sredi obednice, lomeč roke na trebuhu.

«Ho, ho, tvojih otročičev! Profesor ni dovolj bogat, da bi jih napasel, kolikor jih je! Nu, koliko jih pa imaš — vseh, mislim, s postranskimi vred?... Kakopak, s postranskimi! Ali mar ne vemo, da ti ga je lani mlekarica nosila na prag? Ho, ho, ho! Da, takemu bi se dediščina prilegla. Noč in dan mu roji po glavi — jeli da? Kar nekam zdi se mi, da si na tihem vse sebi namenil: čemu drugim, ko je za tvoj zarod komaj dovolj!»

Ko se je nagrohotal, je popadel Blanko:

«Ti tudi! Nu, nič ne taji, saj je znano, da nimaš druge skrbi... Vse mesto je spravila na noge, da bi ga premoledovala; stopi, kamor hočeš, povsod jo najdeš, kako pritiska nanj; zapodil jo

je, pa ne odneha! Nu, priznaj: ali bi hotela pustiti Karlovim otročičem toliko, kolikor je črnega za tvojimi nohti?... Lažeš, ne bi hotela! Tudi ti si potrebna — o joj, kako strašno!»

Vse njegove skrite zavistne in lakomne misli so bruhale na dan. Iznova je bušil v hohot, ne meneč se ne za potuhnjeno zadrego in očitajoče začudenje Nákrtovih dam, ne za poparjenost Karla Plešivca in uboge Mimi, ki je od sramote lezla pod mizo.

«Otročiči!» je oponašal. «Potrebni smo! Ni še aller Tage Abend — striček bo moral misliti na nas... Če to ni, da bi človek počil! Pa zastran Karla nič ne rečem: pijan je, trezen se ne bi upal gobezdati o tem. On vé, kar je treba vedeti. Toda Blanka: ali se je nabrusila! Odkar je lani prvič pobesil glavo, ji roji dediščina po glavi — mar ne? Priznaj, da v duhu že šteješ tisočake — a? Vse si preračunala, vse razdelila! O, ona vé vse naprej — samo glavnega ne: tega, da denar nerad kane tja, kjer ga je malo — ali pa, kjer ga še nikoli ni bilo! Tega, da sili denar sam od sebe tja, kjer ga je na kupe. Srebrnjaki k zlatnikom, tisočaki k milijonom! To, dragi moji, je ma-te-matika, po kateri se suče svet!»

Nekam razjarjeno je segel na mizo in zvrnil svoj kozarec vase. Vsa družba je bila poparjena. Trafikantka in njena hči sta zeleno bliskali z očmi od obraza do obraza; rdečica onemogle jeze jima je stala v temnih lisah sredi bledih lic. Karel Plešivic se je tresel od poparjenosti in vlekel usta navzdol, kakor da se zdaj-zdaj razjoče. Nesrečna Mimi je že ihtela.

«Nu, Žan, nu — dovolj je!» se je oglasila gospa Fini. «Pusti dediščino. Saj ni kazno, da bi se mudilo.»

Jean Bellé je mrko pogledal okoli sebe. Zazdelo se mu je, da je govoril preveč. Že je zaprl usta in prijel za stol, da bi sedel, ko je Blanka po nespameti iztegnila jezik:

«Krivico mi delaš, Žan — bitteres Unrecht! Nismo zato Nagerthovi in Rubatuttovi, da ne bi vedeli, kaj se spodobi... Morda je kdo drugi tak, da ne ve... A če imaš ti denar, še nimaš pravice, da zaničuješ tiste, ki ga nimajo. To je za naju dve» — smrknila je in glas ji je vztrepetal — «zelo mučno presenečenje... in... überhaupt...»

Žanova razsodnost je končoveljavno mrknila. Kaj, takšno ničè se je upalo zavračati njegove besede! Taka «cigararica» ga bo učila milijonarskih manir! Puhnil je, kakor vselej, če je hotel uveljaviti svojo čast in oblast.

«Ueberhaupt — puh!» je dejal kar moči visoko, opotekaje se z glasom in postavo. «Presenečenje ali ne presenečenje, tako je

— puh!... Če se profesor danes ali jutri odpravi tja, kamor veter ne piha, bodo imeli besedo vsi sorodniki, glavno pa Jean Bellé, puh! Nihče naj ne misli — puh! — da bo špekuliral po svoje. Jean Bellé pozna sredstva in pota, on ima kvarte pripravljene in nitke v rokah — puh! — in bi mu izpodmaknil lestvico, preden bi naštel do desetih, puh! Zakaj, to se ne sme pozabiti: stari Pernat je, kar vse mesto priča, več ko samo neumen — puh! — in njegov testament, kakršnegakoli bi napravil, ne more obveljati pred sodniki, puh!...»

«Saj tega nihče ne misli, visoko čislani!» se je ojunčil Karel Plešivic. «Vsak pozna vaš položaj in vaše zasluge — vsak vé, kaj je spodobno in prav! Ni ga med nami zavrženca, ki bi se drznil — jelite, gospa plemenita, jelite, da ne?»

Blanka ga je pogledala tako strupeno, da mu je beseda zmrznila v grlu. Jean Bellé pa je udaril kakor z loparjem po muhi.

«Kaj se pa to oglašča?... Tiho bodi, sirota, veseli se, da te ne vidimo; ob tebi se prav gotovo ne bomo spotikali, puh! Še vas se ne bojimo, gospa plemenita — puh! — zakaj mi smo mi... Ali veš, kdo smo mi? Puh!... Mi smo Jean Bellé! Mi smo bog! Ustvarili smo vas iz ničesa, vse, kar vas je, in vam dajemo življenje — puh! — s tem, da vas milostno jemljemo na znanje! Puh!...»

Škandal je bil neutajljiv; celo gospa Fini je sklepala roke. Gostje so drug za drugim uhajali izza mize ter plašno prhali mimo «boga stvarnika», ki je nihal v svoji gloriiji, mereč jih z očmi kakor njegov svetopisemski vzor vsakovrstno golazen. Ni trajalo pet minut, da je ostal sam v paradižu. Med tem, ko so ga spravljali v posteljo, je prišel Hektor, obče spoštovani prepeličar visoko čislane Jeana Belléta, in se je pogostil z ostanki nebeške pojedine. Tak je bil konec godovanja...

Ko sta se Nákrtovi dami vrnili v trafiko, je dostojanstvo ozmerjanih kneginj mahoma izginilo z njunih obrazov. S solzami, vriščem, psovkami in kletvicami je bruhnila zadrževana togota na dan. Blanka je kakor furija rojila po tesnem «salonu». Še huje od nje pa je razsajala Alisa. Metala se je na tla, vpila, da ne preživi teh ponižanj, preklinjala mater in nepozabnega Salvatorja, češ, da je on kriv njene bede, ter grozila, da pusti vse in pojde na Dunaj in v javno hišo. Materina jeza se je izpremenila v strah; jela jo je objemati, tolažiti jo in obetati skorajšnji preobrat usode.

«Miruj že, ne obupuj!» ji je prigovarjala. «Misli an deine Vorfahren: v grobovih bi se obračali, če bi te videli malodušno... Ne jokaj, Kind, zanesi se name! Glej, jaz še nisem izgubila po-

guma; borila se bom do skrajnosti. Naj govori dieser Bauer, kar mu drago, Pernatova dediščina še ni oddana in tudi ne bo brez naju dveh! Vse storim zate — tudi tisto, česar ne bi storila za ves svet. Ponižam se pred Stano... Da, ponižam se; prosila jo bom — diese Schlange! — in maščevanje bo um so süsser!...»

«Stano hočeš prositi odpuščanja?» se je stresla hči in porogljivo premerila mater skozi razmršene lase. «Tako globoko bi se zavrgla? Čast bodi Bogu v ime vseh Nagerthov in Rubatuttov!»

«Ponižam se!» je ponavljala Blanka z divjo odločnostjo. «Preden se vdam, se ponižam. Der Zweck posvečuje sredstva.»

«Ponižaj se, dobro! Reciva, da ti Stana oprosti — ona tebi, ha, ha, ha! In kaj potlej?»

«Spet bova zahajali v hišo.»

«Zahajali bova v hišo — prekrasno! In bova sedeli pri njem in se hlinili od dne do dne, od tedna do tedna, iz večnosti v večnost, on pa se nama bo muzal, norčeval se iz naju za hrbtom in v obraz?»

«Velika ura pride. Du weisst nicht, česa sem zmožna!»

Alisa pl. Nagerthova se je mrko zagrohotala. A tudi pogled, s katerim je njena mati strmela preko trga, je bil teman kakor hudourni oblak...

Trafika ni bila edini kraj, kjer so si tisti večer lastili stričkovo dediščino. Še Karel Plešivic se je v duhu potezal zanjo. Ko sta prišla z Mimi domov in je ona odjokala ter jela previjati letošnjega dojenčka, je oficijal telebnil na posteljo in zasanjal. Vse to, o čemer so govorili pri Bellétovih, ni bilo tako bedasto, kakor se je zdelo na prvi mah. Skoro hvaležen je bil Žanu, da mu je v pijanosti odprl oči. S svojimi nadutimi besedami je vendarle priznal, da se boji sorodnikov — da se boji celo njega, zaničevanega Plešivca! Mar ni bilo v teh besedah jasno povedano, da bi se Mimi lahko nadejala kakega deleža, če bi se v pravem trenutku pognala zanj? Jean Bellé je vedel, kaj govori; ne bil bi hrulil siromaka, ako mu ne bi zavidal, da bo na dan zapuščinske razprave tudi on deležen stričkovih tisočakov! Ta srečni dan ni mogel biti daleč. Neugnano snovanje Blanke Nákrtove, Beletova samogoltna zavist, zanimanje ostalih sorodnikov, vse je kazalo, da je obče mnenje obsodilo starca na smrt. Zakaj ne bi umrl, ko bo s tem osrečenih toliko vrlih ljudi?

«Žena!» je zaklical Karel Plešivic in vzdignil glavo. «Žena, dedovali bomo!»

Mimi se je ozrla nanj s tistim ubitim in hkratu ujedljivim pogledom, ki ga imajo žene lahkomišelnih razuzdancev.

«Bog daj!» je vzdihnila mnogopomembno. «Dolgove bi poplačali.»

«Nu da,» je zagodrnjal soprog. «Ženske mislite najprej na tisto, o čemer je najbolj težko govoriti... Nu da. A striček ni cigan, da bi nam pustil samo za dolgove. Če bo kaj, bo več — veliko več!»

«Kar bo več, pojde po tvojem grlu,» je rekla uboga Mimi s preroško gotovostjo. «In z ženskami zapečaš — kaj vem, kod jih imaš in koliko, brezvestnež! Čudež bo, če ostane otrokom za črevlje in meni za obleko.»

«O Jezus!» Karel Plešivic se je v takih stiskah vselej zatekel k Bogu. «Prav na tvojo obleko sem mislil, prav na otroške črevlje, ti pa — takole! Nič dobrote ni v tebi, nič prizanašanja. Le kaj sem pregrešil, o Kriste, da si me udaril z njo?»

Po tem vzdihu je očitajoče hrknil in spet utonil v svojih sanjarijah. Da, dobro bi bilo. Tako bi se uredilo zastran denarja, ki ga je zadnje čase jemal iz uradne blagajne. Koliko ga je vzel, ni vedel na pamet. Malo ni bilo in Plešivčeva jutra po pijanih nočeh so bila polna groze. Vsak pogled starejšin se mu je zdél obtožujoč, sleherna beseda je razbrzdavala v njegovi glavi mrtvaško kolo predstav o razkrinkanju, sodbi in ječi. Zavest, da je odkritje neizogibno, mu je lajala v prsih kakor hripav pes. Njegovo življenje se je trepetaje lovilo med obupom in med mamili, s katerimi ga je uspaval. Na samomor je mislil vsak dan po stokrat; ker pa je veroval v pekel, si je obenem slikal čudeže, ki bi ga lahko rešili, in vroče zaklinjal Boga, naj jih stori. Dediščina je bila tak čudež — da, bila je boljša in zanesljivejša od vseh tolažilnih prividov, s katerimi se je tešil doslej. Vsi so jo imeli za verjetno, le on se je branil upanja, dokler ga ni Žan z glavo porinil vanj!

Zdaj je seveda popravljjal, kar je bilo zamujenega. Obzorje njegove grešne duše se je v nekaj trenutkih pokrilo z zlatimi gradovi. Že je videl samega sebe, kako skrivaj vrača poneverjeni denar; že je v duhu ponosno stal pred okrajnim glavarjem, zahvaljujoč se za službo; že je rajal, gospod med gospodo, po pravih krajih, kjer imajo dekleta višnjeve sence okoli oči in kjer begajo sloki natakariji z butilkami v srebrnih čebričkih.

In tako je bilo prav za prav vse v najlepšem redu. Sklenil je, da si privošči predjem na bližnji raj: jutri vzame spet nekaj «na posodo». Ne veliko, o, ne veliko. Samo toliko, da bo čakanje manj pusto...

Misli uboge Mimi so nalikovale njegovim. Bolestna osramočenost, v katero je bila pala iz Beletovih nebes, se je počasi umikala

sanjariji o boljšem, brezskrbnejšem življenju — čeprav si ga Mimi že davno ni umela natanko predstaviti. Nihče ne bi prihajal razsajat za dolžne denarje; otroci bi bili siti, oblečeni in obuti; ona bi hodila po mestu kakor gospa in ljudje bi jo spet spoštovali.

Pri večerni molitvi — zakaj Plešivic je vselej molil, kadar je bil zvečer doma — sta oba kakor v en glas dodala:

«Še očenaš za dober namen...»

Kakšen naj bi bil ta dobri namen, sta bolj čutila nego premislila. Z besedami bi bila rekla takole:

«Očenaš, da bi striček Hilarij kmalu umrl in da bi nam veliko zapustil...»

Predmet vseh teh pobožnih želj pa je bil prav tisto minuto židane volje. Niti malo ni mislil na smrt. Sklanja se nad razgrnjenima zemljevidoma francoskega bojišča in solunske fronte je uvažal Stano v tajnosti višjega vojskovodstva ter napovedoval:

«Še tri mesece... najdelj tri!... In potem — konec! Comprenez-vous, mademoiselle?»

«Oui, mon oncle!» je z nasmeškom odgovarjala Stana.

«Naučil sem te francoščine, a ne tako temeljito, kakor bo Foch naučil Nemce...»

Nekam žalostno mu je pogledala v oči.

«In žrtve, striček?» je rekla z boleznim glasom. «Ubogi ljudje, ki bodo pri tem krvaveli! Nanje mislim in srce mi je kakor kamen težko.»

Hilarij Pernat se je otožno nasmehnil in je položil roko na njene svetle lase.

«Da,» je zamrmral, «zakaj ne najde človek druge poti do miru kakor skozi gorje in kri?»

Pomolčal je in obraz se mu je zmračil. Čez nekaj trenutkov je mahoma dvignil glavo in nadaljeval s strastnim, malone divjim poudarkom:

«To je večno, nerazrešljivo vprašanje. Tudi jaz sem si belil z njim glavo — od kraja. Zdaj pa ne ugibljem več. Zdaj mislim samo še na tole; najdelj čez tri mesece mora biti vojne konec. Čez tri mesece se vrne Milan — ako se vrne! Čez tri mesece zaživimo, o, Bože ti moj, kakor živi ljudje..., zakaj to, doslej — ali je bilo to vobče življenje?...»

Brezumno, brezmejno hrepenenje se je bleščalo v njegovih očeh. Še ko mu je zdavnaj voščila lahko noč in zaprla vrata za seboj — še v svoji sobici, v postelji je z duhom slišala njegov drhteči glas: «Čez tri mesece se vrne Milan... čez tri mesece zaživimo kakor živi ljudje...»

(Dalje prih.)

Joža Glonar:
Samhaber in njegovi «Preširenklänge»¹

(Nadaljevanje in konec.)

Kako žalostno zvočenel in obledel je 7. sonet, iztrgan iz «Venca» in opremljen z naslovom «Orpheus»:

Und Orpheus schlug die zaubervollen Saiten,
Und aus dem Walde kam der Tannenbaum,
Es stieg der Fels vom hohen Wolkensaum,
Der Adler liess die dunklen Schwingen gleiten.

Von Rhodope und Hämus sah man schreiten
Die wilden Völker, man erkennt sie kaum:
Es ist ein so unnennbar süsser Traum,
In den die Töne sie hinüberleiten.

Itd. itd. Poglavje se konča s prevodom «Dekletom», v katerem se Samhaber po nepotrebnem kosa s Prešernom; naslov je spremenil v «An das Mädchen» in 5 kitic izvirnika raztegnil na šest.

Tretje poglavje opisuje (str. 19—31) dobo Prešernovega juristovanja v Ljubljani. Za motto mu je Samhaber postavil verza

O fraget nicht, was ich gelitten habe
Und leiden werde bis in späte Fernen! —

Komaj in le s pomočjo na str. 21 priobčenega celotnega prevoda soneta «Je od vesel'ga časa teklo leto» spoznamo, da stojita ta dva verza na mestu dveh Prešernovih

V srce mi padla iskra je ognjena,
ki vgasnit' se ne da z močjo nobeno.

Že prevod teh dveh verzov je dovolj za primer, kako, po svoji navadi, Samhaber preprostost Prešernove lirične dikcije preoblači v pisano draperijo svojih vsakdanjih liričnih kostumov. V nadaljnjem ilustrira Prešernovo ljubljansko dobo s celotnim prevodom soneta «Bilo je, Mojzes, tebi naročeno», ki pa mu je učinkovitost originala vzel s tem, da je direktni nagovor Mojzesa v obeh kvartetih spremenil v epično pripoved, pač zaradi tega, ker je tudi temu sonetu hotel dati poseben naslov «Moses». Naravnost

¹ Opomba k str. 421., 1. vrsta od zgoraj: Da je Samhaber res pripravljaval novo izdajo svojih «Preširenklänge», izhaja iz njegovega pisma Fr. Vidicu (gl. «Ljubljanski Zvon», 1900, 837) in iz dejstva, da je pošiljal Fr. Levcu nove verzije svojih prevodov, s prošnjo, naj pripiše svoje opazke in mu jih potem vrne.

potvoril pa je vsebino in smisel v prevodu druge kitice uvodne pesmi «Strunam», ki ga v isti zvezi priobčuje:

Wie die Wangen mir erblassen
Und das Auge bitter weint;
Möchte liebend sie umfassen,
Die mich, ach, zu fliehen scheint.

«Očetov naših imenitna dela», ki slede, so v prevodu še dovolj posrečena, posebno dobro je zadet prehod, toda na koncu pokvarita vso lepoto verza

Und wie der elend ist, so ihn durchbohren
Die Pfeile dieser Augen kalt und stumm.

Ominozni, arhaistični relativ «so» tukaj v tej zvezi ne stoji na pravem mestu in učinkuje naravnost komično. Precej verjetno je, da ga je Samhaber slepo posnel baš po — Prešernu samem, ne da bi se zavedal funkcije, ki jo ima ta «so» pri Prešernu. Na str. 14 citira Samhaber Prešernove verze:

Deutsch sprechen in der Regel hier zu Lande
Die Herrinnen und Herren, die befehlen,
Slovenisch die, so von dem Dienerstande —

Tukaj je Prešeren postavil «so» namesto «die», da bi se izognil jecljajoči kakofoniji, ki bi jo povzročila dva neposredno si sledeča «die»; obenem je dobil stavek poseben okus s tem, da se je v njem oglasil arhaistični «stilus curialis», torej jezik nad služječimi Slovenci vladajoče gospode, značilno uradniško pobarvan. Petdeset let pozneje pa učinkuje ta «so» v Samhabrovem prevodu samo še komično; opravičiti bi se kvečjemu dal v kakem pobožnem tekstu — v posvetno prozo je prišel iz cerkvene, najbolj iz Luthra! — v ljubezenski liriki zanj ni nobenega mesta.

Zelo neroden lapsus se mu je primeril v isti zvezi. Imena Prešernove ljubljenske ne imenuje nikjer, pač pa pravi (str. 24): «ihr Name wird fortertönen, noch würdiger als der einer Julia, Laura und Cynthia». Če ne stoji tukaj «Julia» po pomoti tiskarja za «Delia», moramo v njej pač iskati Romejevo Julijo in ne Prešernove. — Pod naslovom «Befiehl!» prinaša nato prevod 7. gazele «Kdor jih bere, vsak drugače pesmi moje sodi» s spremenjenim metrom in samovoljno prevrnjenim koncem. Osem pripovednih verzov je Samhaber raztegnil na devet, ob prelomu pa beremo naenkrat namestu preprostih Prešernovih verzov

Jaz pa tebi sami, draga, želel sem dopasti,
drugih nisem prašal, kaj se njim po glavi blodi

sledečo samhabrovščino:

Gib mir den Kopf, mir Hals, mir Brust, mir Glieder!
O Liebchen, sprich! Nur du hast zu befehlen,
Und niemals steig' zu Anderen ich nieder.

Ta «anatomija» je v prevod vtihotapljena očitvidno samo zato, ker je potreboval Samhaber rimo s koncem «—ieder»!

Tudi v to poglavje je vzel en sonet iz Venca, namreč 4. «Mokro-cveteče rožce poezije», ki mu je dal poseben naslov «Ich suche sie». Kakor drugod v enakih slučajih mu je tudi tukaj dejstvo, da je sonet iztrgan iz svoje zveze, delalo neprimerno. Naravnost naiven je prevod 2. kitice:

Ich suche sie, die Sonne, aller Orten,
Ob sie ihr Haupt an's offne Fenster legt,
Ein Stelldichein im grünen Walde hegt,
Ob jetzt durchwandelt des Theaters Pforten.

Po vsem tem si človek kar oddahne, ko naleti v naslednjem na originalen citat iz Prešernovih «Liebesgleichnisse» in na cel njih prvi sonet, «das jedem unserer Sänger zur Ehre gereichen könnte», kakor pravi Samhaber. To je sonet «Der Frühling kommt», ki mu je Samhaber nadel naslov «Frühling» (po prvem substantivu v prvem verzu!) in ob katerem je pokazal, da niti nemškega Prešernovega teksta ni razumel. Pravi namreč, da Prešeren v tem sonetu toži «dem Frühling sein sturmbewegtes Innere», v resnici pa pripoveduje Prešeren v obeh kvartetih tega soneta, kako mu prijatelji očitajo:

Dein Lied allein mag nicht den Lenz begrüßen,
Singt nicht den Sommer, nicht des Herbstes Segen...

in jim v tercinah razloži, zakaj tako dela. Da Samhaber dialogične kompozicije tega soneta ni spoznal, se že na zunaj vidi v tem, da je ves sonet oklenil v en sam par narekovavej.

Sledi prevod soneta «Zgodi se včasih, da mahomedani», kar je Samhaber prevedel «Habt ihr gehört von jenem einzigen Tage»; kar se prevajatelju tako rado in tako pogosto zgodi, se mu je primerilo tudi tukaj — proti koncu se vedno bolj oddaljuje od preproste Prešernove dikcije in sklence z genljivo trivialnostjo:

Nur ich war ferne von des Festes Schwalles;
Die Hände musst' ich zum Gebete falten:
O möge dich der liebe Gott erhalten!

Enako je ponesrečen konec sledečega prevoda soneta «Ni znal molitve žlahtnič». Prevod izzveni v banalnost:

Verzeihe, wenn voll Blumen und voll Blättern
Dir sprosst das Lied vom ersten Sonnenglanz
Bis wann die Sterne ziehen durch den Dom.

Ta tercina je že sama po sebi težko umljiva, povrhn pa je Samhaber ž njo zagrešil še dvojne tehničnih napak. Tercino, ki je pri Prešernu prehod k glavni misli, izraženi v drugem delu soneta, je postavil na konec soneta, ter s tem popolnoma zabrisal ono lepo kontrapozicijo pri Prešernu, ki daje Prešernovemu sonetu šele pravi smisel in novo vsebino. Onemu vitezu je »Ave Maria« zrastla šele po smrti iz groba, Prešernu pa že za življenja. To je, kar Prešerna loči od onega viteza, zaradi tega prosi Julijo odpuščanja. V tej nežni prošnji pa tiči tudi vzrok: Prešeren s svojo prošnjo dovolj jasno pove, da je njegova ljubezen do Julije večja ko ljubezen onega viteza do Marije. In da obleče to svojo, skoro samozavestno izpoved v obliko prošnje, s tem da Prešeren staremu sujetu novo obliko in novo vsebino. Samhaber za take stvari nima niti oči niti ušesa; stroga notranja zgradba Prešernovih sonetov mu je sicer znana (str. 53), toda v njegovih prevodih je ni.

Za tem sledi prevod »Kam« (str. 29), ki mu ne moremo očitati drugega ko to, da se v njem Samhaber po nepotrebnem kosa s Prešernom, kar pa so delali sicer tudi drugi (gl. Ljubljanski zvon 1910, str. 102—103). Prevod »Izgubljene vere« ima enkrat pravičen naslov (ker ga ima tudi že Prešeren!), zato pa ima drugačen, ne ravno srečen metrum. Konec

Seele war mir ein Altar,
Doch die Göttin einstens war —
Weh, verloren ist die Spur
Und ein schönes Weib blieb nur.

pa je zopet dokaz, kako pri Samhabru proti koncu pesmi omaga prevajavčeva moč ali pa — zanimanje.

Še razmeroma posrečen prevod soneta »Kupido, ti in tvoja lepa starka«, ki mu je Samhaber nadel neprimeren, ali vsaj premalo izrazit naslov »Vorsatz«, je porabil kot formalen prehod od »Julijine dobe« na »Anino dobo«, ki jo opisuje v četrtem poglavju.

Uvodni akord tej četrti dobi je »Glosa«, iz katere je vzeto geslo tega poglavja, in katere posamezne kitice, še razmeroma dobro prevedene, obširno komentira. Ostalo signaturo dajeta pri Samhabru tej dobi Prešernova prijatelja Čop in Smole. Priobčen je dobršen prvi del posmrtnice »Jung stirbt der, den die Himmelsmächte lieben«, priobčen hudo razvodenel prevod elegije »Tajati led naš še le začne se«, priobčena je tudi pesem »V spomin Andreja Smoleta«, toda v Samhabrovem prevodu so se težki ritmi tega »marche funèbre« spremenili v gibko poskočnico:

Golden lacht der Wein im Becher,
Klinget an und trinkt auf ihn,
Auf den stillsten aller Zecher
Unter Kreuz und Immergrün!

Kako srčkano! In obenem kako smešno! In isto kitico postavi tudi na konec, pa si s tem komodno prihrani prevod fine nijanse, ki v originalu veže in loči obe kitici. To se pravi: Za prevod zadnje kitice je porabil dve kitici, s čemer se je sklenjenost te elegije še bolj zabrisala. — «So trug man Einen um den Anderen hinaus und Preširen fühlte sich fremd und fremder. Es war ihm, als gehörte er nimmer herein in dieses alte Erdenhaus,

Wo die Blumen welk geworden
Und ein scharfer Wind von Norden
Gift'gen Nebel mit sich trägt;
Wo des Eises harte Rinde
Ober Bach und Wiesengründe
Wie ein Todtentuch sich legt.

Ne iščite predloge za te verze v Prešernu. Pristna samhabrovščina so, samo razširjeni metrum njegovega «Unter Kreuz und Immergrün», pojoč z ritmom in rimami znane krokarske pesmi «Als die Römer frech geworden, zogen sie nach Deutschlands Norden.» ...!

Peto poglavje obsega zadnjo dobo, do Prešernove smrti. Geslo je vzeto iz soneta «Življenje ječa», iz prvih dveh verzov druge kvartete. Za ilustracijo te dobe mu služi najprej sonet «Popotnik pride v Afrike puščavo» z malo primernim naslovom «Wüstenwanderer». Nekoliko boljše je pogojen naslov soneta «Življenje ječa», «Todessehnsucht», zato pa prevod v koncu zopet omaga. Zadnja tercina se v Samhabrovem prevodu glasi:

Erst in der braunen Erde wird mir leicht;
Und wie auch Stürme um den Hügel tosen,
Man schläft so ruhig unter weissen Rosen.

Skoro se zdi, da so Samhabru konci raznih Prešernovih pesmi premalo učinkoviti, da jih torej namenoma zakroži po svoje. Lirična sentimentalnost teh popirnatih «belih rož» je vreden pendant Samhabrovemu «Kreuz und Immergrün», obenem pa tudi jasen in zgovoren dokaz, kako velik je razloček med osladnostjo lirčnih besednih igrak Samhabra in preprosto, kleno, trpko dikcijo Prešerna. Prevod soneta «Dolgost življenja našega» z naslovom «Memento mori» in pohabljenost zadnjo tercino

Wer Morgens sang, der schläft bei Abendroth
Im stillen Sarge, und der Engel bläst
Vom schwarzen Bahrtuch: Denke an den Tod! —

daje Samhabru primerno zvezo, da opiše Prešernovo smrt in njegov pogreb (deloma s citati iz Grünove posmrtnice).

V sledečem, šestem poglavju podaja Samhaber v precej rahli zvezi prevode pesmi, ki jih prej ni mogel za biografijo nikjer prav porabiti: Pod oknom, Orglar, Nezakonska mati, Neiztroh-

njeno srce. Skupno je prevedel iz Prešerna 25 pesmi (po večini sonete) in «Krst».

O «Krstu» govori posebe zadnje poglavje, govori o njem kot o konfesiji Prešerna-Črtomira in podaja prevod zadnjih dveh stanc. Samhaber hvali slikovitost pesniške dikcije «Krsta», s Pennom vred pa graja njegovo nedoslednost. Ker je že Penn podal dobeseden prevod, pravi, zato tega njemu ni treba; «Krst» je porabil le kot vir za posebno epsko pesnitev «Črtomir» (str. 67 do 82). Kako ga je prevajal, o tem govori sam na 87. str.: «Mich noch im ersteren Theile meines ‚Črtomir‘ mehr oder minder an das Original haltend, bin ich allmählich von ihm abgewichen und habe mir einzelne Änderungen des mir höchst unsympathischen Stoffes erlaubt, im Übrigen bestrebt, den sprunghaften Charakter der Originaldichtung wo möglich beizubehalten.» To lahko zasledujemo tudi na «Črtomiru». Samhaber je prevedel uvod in prvi del «Krsta» še kolikor toliko verno, drugi del pa zelo po svoje. Z Ajdovskega gradca se pri njem še, kakor pri Prešernu, Črtomir napoti na otok. V mraku dobi Bogomilo in nato se pogovarja «das überselige Paar umschlungen in der sommerlichen Laube» — pred jezerom pa čaka Valjhun s svojo četo. Staroslav blagoslovi Črtomira in Bogomilo, tedaj pridrvi Valjhun s svojimi na otok, Bogomila se skrije v nekak stolp, «Held Črtomir besteigt den flüchtigen Kahn», Valjhunovi pa razdenejo svetišče. Staroslava je zadela puščica v glavo, Črtomir je ušel, Bogomila je ostala popolnoma sama; novega očeta je dobila v starem duhovniku, ki jo pozdravi z besedami «Da smo očeta enega sinovi itd.», jo pouči in jo krsti na ime Marije. Ob njenem krstu se naenkrat pojavi Črtomir, deklamira in se roti kakor junak v kaki operi, nazadnje pa obupan skoči v jezero.

Bolj ko v vseh drugih prevodih je Samhaber ob «Krstu» pokazal svoje razmerje do Prešerna in njegovega dela. Svoje stališče do njega je tudi na par mestih razložil. Ob svojem prevodu «Pod oknom» piše (str. 50): «Freilich, der Slovene wird bedenklich das Haupt schütteln, wenn er es liest, aber ein Schelm, der mehr gibt, als er hat.» Obširneje govori v epilogu, kjer opisuje, kako je prišel v jeseni 1878¹ kot profesor na žensko učiteljsko v Ljubljano in se pozno v oktobru (ali 1878. ali 1879., ni jasno iz njegovega pripovedovanja) prvič seznanil s Prešernom. Tam pravi že nekoliko drugače (str. 86—87): «...mitten in den Liederfrühling hinein fiel auch Preširen. Freilich verdanke ich dies zunächst der freundlichen Güte des Collegen Levec und der Fräulein Bohinec,

¹ Henke, l. c. str. 57—58.

Schusterschitz und Kobilca, welche mir ihren Dichter in deutscher Prosa wiedergaben. Ich las und las, nahm dessen Gedankenwelt in mich auf, ersann mir ein neues Kleid und so zu sagen einen neuen, deutschen Preširen. — So geben sich meine Preširenklänge durchaus nicht als Preširenübersetzungen, und es wäre weit gefehlt, mit schulmeisterlicher Aengstlichkeit Originaltext und Klänge gegenüberzustellen und immer und immer auszurufen: Ja, das sagt nicht Preširen, oder: das hat er anders gesagt, oder: wo ist das, was er gesagt hat? Hier steht: 'Mein Herz ist zu einem Garten und Acker geworden', und der erlaubt sich, den Acker wegzulassen, und spricht von einer verdorrtten Liebe, von der Preširen nicht spricht. Preširen lässt sich eben nicht übersetzen, es sei denn, dass man den deutschen Sprachgenius an fremde Ketten schmiede. Dies fühlte ich auch bei der 'Taufe an der Saviza'. Knjiga se konča s štirimi soneti svojevrstne oblike, v katerih Samhaber govori o povodu, ki mu je rodil «Preširenklänge» ter poda pomembno izjavo, da so samo «nachempfunden» (str. 89).

Vse te izjave, ki se kopičijo proti koncu dela, so dovolj jaseń dokaz, da se je Samhaber v teku svojega dela sam zavedel svojih slabih sil. Zato ga je skušal opravičiti. Njegovo opravičilo pa ne drži. Sam je — pač s pomočjo Stritarjevega uvoda (str. 52) — dobro spoznal in opisal lepoto Prešernove poezije. Sam pravi (str. 53): «Die Bilder selbst sind so eigenartig, man sieht sich in eine neue, seltsame Welt versetzt, dabei sind sie von seltener Klarheit und Anschaulichkeit, bis in das Einzelste treffend.» Naloga prevajavca bi bila, da v nemškem jeziku poda ravno tako jasne in plastične podobe, kar je možno, ne da bi se geniju nemškega jezika morala delati sila. In kaj je od te lepote ostalo v Samhabrovem prevodu, ali če hočemo reči po njegovem, v njegovi «prepesnitvi»? V najugodnejšem primeru je ta lepota zastrta, izgubljena, še večkrat pa naravnost izprevržena v trivijalnost in banalnost. Samhaber se je lotil posla, ki mu ni mogel biti kos. Ta sladkogolki in votlobesedni epigon Scheffla in njegove šole ima vse preslaboten jezik za mogočne akorde Prešernove umetnosti. Tako je Prešeren pri Samhabru samo pritlikava potvora: izkrajamenjen kot prevod, se je počasi izprevrigel v razvodenelo prepesnitev, v simfonijo, redigirano za harmoniko.

Kdor pozna Prešerna samo iz Samhabra, se bo čudil spoštovanju in veljavi, ki jo ima Prešeren pri nas, kdor pozna Prešerna tudi od drugod, se bo zamislil ob dejstvu, kako je Samhaber, obešen ob Prešernove škrice, prijadral v svetovno slovstveno zgodovino.

Tone Seliškar: Moj duh

Moja soba ima štiri stene in eno okno in vse se razmika v
sproščenost,
v brezmejnost, v svetovje našega planeta,
ki drevi mimo sosednjih svetov ko čarodejnost sama
s svojimi mesti velikani, z nebotičniki stoterih nadstropij,
z orjaškimi dimniki,
ki mečejo plamen iz sebe ko zvezdnato perjanico v noč.

Moj jaz gre na vse štiri strani sveta
in se razmika navzgor in navzdol v neizmernost,
išče ko plaha ptica pristana zelenih otokov,
gradi v višočino stebre hrepenečih koprnenj,
razdira in tepta babilonske stolpe, raziskuje vsemirja in solnca,
temoto srca in svetlobo neba —
in ne pozna mej,
ne Alp, ne Pirenejev. Le veličino in strahoto Evrope in Azije ter
ostalih celin.

Moj duh sedi na Mount Ewerestu in se ljubimka v žarenju
indijskih zvezd in
neizmernost
ga vodi po viharnih vodah oceanov,
zanaša ga k Eskimom
in v japonskih predilnicah trepeče z nežnimi dekleti v pesteh,
ki podijo plavžarje v Pittsburgu k revoltam osvet —
išče rudarje, razstreljene v razklanih žrelih zemlje
in ves svet je moj,
je planet v meni, neugnan, žareč ko razbeljeno srce,
ki ljubi življenje in solnce in grize smrt.

France Bevk: Poberinka Rezi

(Nadaljevanje in konec.)

2.

V skrajnem kotu obedne dvorane hotela »Pri treh labudih«
je sedela Rezi in v brezdelju drobila kruh med prsti. Za
njo je stal velik zelen oleander. V njegovem okviru je
bila videti kakor prikazen iz bajke. — Križaj je vstopil skozi
vrata in obstal za hip. Pogledal je po prostoru in zamižal, kakor
da mu blešči od belih prtov, in jo je zagledal v kotu. Najraje bi
se bil obrnil in odšel. Rezi ga je uzrla in se mu s priklonom glave

nasmehnila. Bilo je prepozno. Moral je dalje, osmešiti se ni maral, zakaj mislil je, da ve Rezi za vzrok njegovega prihoda.

Z opotekajočimi koraki je stopil po dolgi pisani preprogi, ki je bila razgrnjena po sredi dvorane, naravnost do mize, pri kateri je sedela Rezi. Soba se mu je zdela ta večer neznano daljša kot drugokrat. Ko je stal pred mizo, se je spomnil, da je napravil neumnost. Toliko miz je praznih, a on je priromal v ta kot.

Po kaj je prišel?

To vprašanje ga je uravnovesilo. Poklonil se je in zamrmral pozdrav, ki ga Rezi ni razumela. Nasmehnila se je in ga pozdravila:

«Dober večer!»

Nato mu je ponudila drobno belo roko, ki jo je Križaj prijel za konec prstov. Videl je vrsto blestečih prstanov. Ob dotiku ženske, ki jo je mogoče kupiti, je občutil neugodje. Kakor nit tanek curek mrzle vode mu je tekel skozi hrbtenico. Vonj po omamnih dišavah je planil vanj.

Bil je v zadregi. Klobuk se mu je povetil v roki in ni vedel, kaj naj stori. Rezi ga je vprašala: «Ali zahajate sem?»

«Ne... To se pravi, če nanese prilika...»

«Če nimate družbe, sedite! Sama sem.»

Odložil je klobuk in svršnik in sedel. Sprva je del komolce na mizo, nato se je naslonil in vrtel s sklenjenimi rokami palec okrog palca.

Natakar se je priklonil pred njim. Naročil je steklenico vina. Rezi ga je gledala z mirnim, skoraj ljubečim pogledom, kot gleda odrasla hči očeta, ki ga že dolgo ni videla.

Križaj ni vedel, kaj naj stori. Bil je prepričan v dno duše, da mora karati. Svojo hčer? Svojo sestro? Kaj mu je ona?

Po par suhih, brezpomembnih stavkih sta si napila.

«Kolikokrat sem mislila na vas. Vi edini ste mi bili pravični in dobri...»

V njenih očeh in besedah je bila iskrenost in toplina. Ta hvala je Križaju dobro dela. Levico mu je bila položila na kosmato žilasto roko in ga gledala globoko v oči... On pa ni vedel, odkod prihaja neznan tok v njegovo telo, ali iz oči ali iz njene roke.

Pil je in mislil. Nato je dejal: «Po svoji moči in razsodnosti sem storil, kar sem storil.» In že mu je zaigralo srce, ko je pomislil, da je tu mesto, kamor lahko naveže svoje besede, radi katerih je prišel. Ni jih navezal. Prelep trenutek se mu je zdel. Dejal je raje: «Vendar — poredna ste bila — gospodična Rezi.»

«Ne več Rezi, Cvetka se imenujem.»

«Cvetka?» se je zavzel Križaj, kakor da je kaj tako čudnega na tem imenu. «Z življenjem se je spremenilo tudi ime.»

Rezi ga je pogledala, sled otožnosti je bežal preko lica. Nato se je zasmejala.

«Svet hoče tako... dal mi je ime in moja last je postalo.»

«Tako?...» je gledal Križaj vanjo in škoda se mu je zdelo besede, ki jo je nameraval izreči. Dvoje misli se je bralo v njem.

«Cvetka!» je dejal čez nekaj časa, ko je izvojeval boj v sebi. «Cvetka!» je ponovil. Nato se je razhudil, kakor da je to ime vzrok, da ne more izreči, kar namerava. «Cvetka, kakšno ime pa je to! Meni ne gre!»

«Pa mi recite Rezi!» je dejala deklica smeje.

«Torej, Rezi... Ne prihajam tu sem, kot sem pravkar dejal. Nocoj sem prišel radi vas...»

«Me veseli,» je dejala Rezi. «Nocoj sem osamljena, želela sem si družine. Srce potrebuje opore...»

Iz Rezi je govorila duša; Križaj je gledal obraz filozofa in njegovo knjigo pred seboj, ni mogel nazaj, ne se umakniti.

«Hotel sem vam nekaj reči...»

«Prosim.»

«Oprostite, občutek imam, da ste mi hči. Dolžnost mi narekuje... Hotel sem vas vprašati... ali mislite na starost.»

Izmaknil je bil besedo, ki je hotela iti ravno pot in je našel ovinek. Natakaj je prišel, pometel z ruto krušne drobtinice raz mizo in prestavil kozarce. Križaj se je plašno ozrl; nikogar ni bilo v bližini.

Rezi je gledala v svojega bivšega učitelja. V kotih ust je še gorel smeh in pojemal od trenutka do trenutka.

Križaj je opazil ugašanje smeha in je nadaljeval, kakor da hoče preprečiti nesporazumljenje. «Hočem reči, ako štedite, ako nalagate v banko...»

Izgovoril je in nagnil kozarec. Nato dve minuti ni pogledal Rezi v obraz. Z roko je gladil rob prta.

Rezi je pobledelela. Težko in mrzlo ji je padlo čez čelo. Kakor da je silna skrb spala v nji in jo je ta hip nekdo prebudil. Par hipov je gledala učitelja, nato se je premagala. Skomizgnila je z ramami: «Čemu? Čemu bi nalagala?»

«Čemu?» je skoraj vzkliknil Križaj. «Ali se ne boste postarala? Kaj bo tedaj? Vojakom boste morala služiti za par novcev,» je hotel reči, a ni izgovoril. «Jetična boste umrla.»

Drug drugemu nasproti sta sedela človeka, ki sta bila drug drugemu dobra in iskrena, le življenje sta pojmovala vsak drugače.

Rezi je imela solzo v očeh. Stežka je zadušila v sebi sunek, ki ga je občutila ob zadnjih besedah. Dvignila se je in dejala s potišanim, skoraj docela mirnim glasom:

«Tu ne moreva govoriti. Če hočete, pojdiva v sobo!»

Križaj se je zavzel. Njena beseda ni bila norčevanje. Njegovi nazori so zanihali kot pobištvo ob potresu.

«V sobo?»

«Nocoj bom sama,» je dejala Rezi in iztegnila roko iz kratkih rokavov, da se je pokazala njena polt. Ko je videla učiteljev pogled, je omilila vtis z besedami: «Ne bojte se zame!»

Križaj ji je sledil.

*

Ko sta stopila v rdeče prebarvano, toplo sobo, je Rezi vrgla na rob postelje plašč in klobuk in sedla na divan. Nato je pogledala za vrati stoječega učitelja, ki ni vedel, kam naj se dene, in mu pomignila.

«Prisedite!»

Ubogal je in sedel na konec divana. Klobuka ni vedel kam položiti, zato ga je del na tla.

Rezi se je nagnila in legla na vzglavje, eno nogo je položila po robu rdeče ploskve in se je ž njo skoraj dotikala Križaja. Roke je imela pod glavo in težko je soplala. Njena lahka rdečica, njen tihi, lahkomišelni smeh, ki se je podal njenim ustnicam, vse je izginilo. Gledala je nekam daleč, kakor da je nenadoma ušla njena duša in ta hip strmi za njo.

Mračen, kot njegov filozof na steni, jo je opazoval učitelj. Ne njene duše, njeno telo je videl. Odpor do nje se je dvignil v njem in se pomešal z občutkom, ki si ga ni znal razložiti.

Šele čez dolgo ga je pogledala Rezi. Čakala je, da bo svoj prejšnji pogovor iz gostilniške sobe nadaljeval in ker ni odprl ust, je dejala ona:

«Prav je, da ste me opomnili... Nikoli nisem mislila na to. Ženske moje vrste ne smejo misliti...»

Križaju je igralo srce. Besede, ki jih je slišal, so se mu zdele lahkotne. In ni pomislil, da je iz lahkomišelnega smeha te ženske v to spoznanje tri mesece hoda po črepinjah in trnju, a je vse to v nekaj minutah prehodila.

«Ali ste prepričani, da je zavrženo moje življenje?» je jeknilo iz ženske, kakor iz bolnega živca.

Križaj je oživel. Sklenil je roke med kolenom in pričel govoriti v trepetanju sprva tišje, nato vedno glasneje:

«Prekleta je! Verujte, da je prekleta. In če imate vsega zadosti, ali smete pisati očetu o svoji sreči? Ali mu smete poslati podporo od svojega denarja? Vsako vaško dekle pride o praznikih domov; ali se vi upate prestopiti mejo rodne vasi?»

«Ni mi za to...» je dejala Rezi, ki se ji razlogi, ki jih je Križaj našteval, niso zdeli zadosti globoki.

«Vaša lepota je že načeta,» je vrtal Križaj vanjo. «Danes imate devetnajst let? Kaj bo čez dvajset let?» je vprašal s tako visokim glasom, da višje ni mogel, in je umolknil; le s pogledom je silil še višje.

«Dalje!» ga je bodrila Rezi.

Križaj ni vedel, ali leži na njenih ustnicah cinizem, ali se norčuje iz njega. Njegova beseda je zatrepetala v negotovosti in kakor da jo vleče iz blata, je dopolnjeval:

«Kaj bo? — Hotel sem reči — ali imate prihrankov, ali mislite na bodočnost?...»

Njegova prejšnja vznesenost je končala v grdi prozi, da je bil razjarjen nanjo in nase. Molčal je. Molčala je tudi Rezi. Po ulici je drdral avto, da se je lahno stresala soba...

Čez par vzdušnih trenutkov se je nagnil Križaj do dekleta.

«Ali ste huda?»

«Ne, nisem huda. Hvaležna sem... Hvala!...» In čez nekaj časa: «Ali poznate moje življenje?»

Mož s trdimi nazori in domišljavim poznanjem življenja se je zamajal kot strašilo v vetru.

«Ne vem...»

«Spoznali ga ne boste. Vi ne veste, kaj se pravi, biti opljuvan neštetokrat. Nato vržen na cesto in posiljen od pijanca. Jaz vem... Vi ne veste, da so v enih in istih razmerah vsi ljudje enaki. Delati stvari, ki bi jih človek ne delal nikoli, če bi... Čujte; samo eno besedo...»

«Gospodična!» se je prebudilo v Križaju usmiljenje. «Le radi vaše sreče sem govoril, ker sem vas poznal... Nisem vas hotel žaliti.»

«Nisem užaljena,» je kazala solzo na trepalnicah. «Ampak povejte mi, kaj naj storim?»

Križaj je zatrepetal v ginjenosti. Duša mu je zaigrala od veselja nad uspehom. Njegovo hipno usmiljenje se je za korak umaknilo.

«V službo pojdite!»

«Kam? Kaj pa znam? Kdo me je naučil? V šoli me niste učili za življenje.»

«Omožite se!» se je Križaj kopal iz očitanja.

Rezi je uprla vanj ostre oči, ki so se svetile, kot da so od rose.

«Ali ste vi oženjeni, gospod učitelj?»

Bil je drugi udarec; zadel ga je za tilnik, da bi se bil kmalu onesvestil.

«Ne,» mu je lepilo v grlu.

«Ne?» se je zdajci zasmejala Rezi. «Ne?» Bolestna ironija si je dala duška v svojem zmagoslavju. Njeni boki so plesali v smehu, nedrija so valovila. Naenkrat je utihnila in zatrla smeh, kot bi s pestjo pritisnila nanj. Vozel v prsih je bil zavezan in se ni dal več razvozlati.

Ozrla se je po svojem učitelju.

«Hvala! Vrnili ste mi možnost, da lahko mislim. Tega nisem znala več. Zdaj lahko greste...»

Ni šel. Dvignil se je in gledal nepremično nanjo. Slutnja zla mu je štrbunknila v dušo in razdivjala notranjost. Podzavestni del človeškega čuvstva je nergal v njem: «Čemu si stopil v tuje življenje in ga ponesnažil?»

Cvetka se je dvignila, stopila do zrcala, da je bil viden njen obraz, in je ponovila trdo: «Prosim, pojdite!»

V Križaju se je preobračalo kakor voda čez mlinsko kolo in prišlo. Udarec za tilnik ga je omamljal še vedno. Spomnil se je na samotne večere, ko si je zaželel žene več nego enkrat. Spomnil se je na solčne dni, ko je blagroval sebe, da je sam, in ni treba nositi žene in otroka na svojih plečih. To sta bila dva različna človeka v njem, vendar ena in ista v svojem dnú. Prvi je bil človek poželenja, ki je iz mesa gorel za ženskim telesom, samó za telesom. Drugi je bil človek uživanja, ki je gorel po samoljubnem uživanju in je vedel, da bi bilo tisto, kar bi moral dati ženi in otrokom, njemu prikrajšano. Zdaj je vstal izpod skorje tretji človek, ki je imel nejasne, meglene obrise in se je razločeval od ostalih dveh. Bil je človek, ki si je narahlo očital in spoznal v ženi smoter, v svojem dejanju pa socialni greh, ki mu ga je vlačuga vrgla v obraz in je obvisel kot madež na njegovem licu.

Kakor zasačen grešnik je zatajil sebe in svojo preteklost. Zajecjal je kakor dete in bledele:

«Rezi... gospodična... poročite se! Prosim vas, poročite se!»

Ona ga je gledala, kakor da ga ne razume. Res ga ni razumela; bil je bled in nezmožen, da bi govoril jasno in pametno.

Ponovil je besede še enkrat, ko ni videl nič drugega, kot strmeč obraz in pristavil:

«Jaz vas prosim za roko...»

Par trenutkov molka se je vleklo v peklensko muko. Nato se je odtrgala Rezi od zrcala in rastla po sobi proti Križaju; čim bliže je prihajala, ogromnejša se mu je zdela. Usmiljenje se je menjavalo s pomilovanjem v njenih očeh. Slednjič je položila roko na njegovo ramo in dejala mirno, za spoznanje trepetajoče:

«Če bi mi rekel kdorkoli isto besedo, bi jo morda sprejela. Od vas ne... Vi ste mi oče. Oprostite!»

„In čemu od mene ne?“ je vprašalo v Križaju. Pričelo se je prebujati v njem, zavedel se je že napol, kaj je dejal. Omahaoval je sam v sebi. Zato ni dejal niti besede.

Deklica se je počasi odmaknila od njega. In ko je bila v razdalji treh korakov, se je spremenil njen obraz, dahnul je komaj slišno: »Pojditel!»

Odšel je omahujočih korakov. Ko je prišel na hodnik, je slišal, da je nekaj padlo na tla. Kakor da je padlo človeško telo. Postal je in pomislil, kaj naj stori. Ni se vrnil...

3.

Ulica je bila prazna, kakor da je izumrla. Za njenim ovinkom so bili slišni koraki, ki so izginjali v daljavi. Mirzel veter je pihal v obraz...

Križaj se je napotil domov; naglo, kolikor je bilo mogoče. Vendar se noge niso premikale, neznana teža, kakor da mu je kdo napolnil široke hlačnice s kamenjem, ga je zadrževala. Ta teža je bila le v njegovi duši, ki je obtežila tudi kri in mišičevje. Otresal se je je, a je dotekala iz duševnosti vedno nova.

Neprijeten občutek ga ni zapustil. Očital si je, prepričeval se je, vse zaman. Nihal je sam v sebi, nihal je od stene do stene, čutil je zmedo možgan, pijanost je rastla.

Vsakemu: »Zakaj sem to storil?“ je sledil dolg zagovor, da je prepričal samega sebe. Na koncu vsakega zagovora se ga je polotil dvom in začel je od začetka.

»Čemu sem vtaknil svoje okorne prste v tujo dušo?“ je dejal in obstal pred tujo hišo in pogledal vrata. Spoznal je, da niso prava in je odšel dalje.

»Kadar človek pade v blato, se omaže in ni pomoči nič več,‘ je modroval. »Ponudil sem ji pošteno življenje, ni ga sprejela,‘ je domodroval. »Jaz nisem kriv. Jaz sem Poncij Pilat in si umijem prste!«

Naenkrat je obstal. Zdelo se mu je, da je znova čutil padec človeškega telesa na tla. Bilo mu je žal, da se ni vrnil. Bilo je prepozno...

Ko je stopil v temno vežo, ga je bilo strah. Skušal je odvrniti svoje misli in tipal je po temi. Dobil je stopnice in štel stopinje, da bi se ubranil groze, ki ga je davila: »Ena, dve...« Dokler ni bil na vrhu.

Odprl je vrata v sobo in jih znova zaklenil za seboj.

Okno je bilo odprto, skozenj je vel hlad. S ceste je sijala medla luč in slikala velik trepetajoč pravokotnik na steno.

Ni zaprl okna. Hlad mu je del dobro. Ni užgal luči, zakaj sence se je bal, v mraku noči jih ni videl. Zleknil se je v naslanjač in se stisnil tesno v suknjo; ne radi mraza, radi neugodja, ki ga je čutil po telesu.

Jedva je pričel razpredati prvo misel, ko se je zdrznil. Zaslišal je ženski glas, ki je bil, kakor da je prihajal izpod odeje.

«Zaprite okno, meni je mraz!»

Križaj je bil tiho, še ganiti se ni upal. Ni vedel, ali sanja, ali živi. 'Morda se motim!' je dahnilo skozi njegove možgane in je čakal. Trepetal je v bojazni, da se ne moti.

Ni se motil. Zaslišal je glas v drugič. Prihajal je iz kota, kjer je stala njegova postelja.

«Zaprite okno!»

Pogledal je v kot. Postelja se je nejasno belila iz njega. Zdelo se mu je, da vidi beli trikot odeje, ki je odgrnjena kot slednji večer, žive duše ni videl. Tajen glas ga je prevzel, da je stopil proti oknu in ga zaprl. Nato ga je pričelo tresti. Bilo je neznano, ki je prihajalo iz ženske besede in ga navdajalo s strahom.

Prižgal je luč! Svetloba je planila po stenah in ž njo ogromna senca, ki se je je ustrašil. Bila je njegova senca. Nato je obrnil pogled na posteljo, zdelo se mu je, da leži pod odejo po dolgem bitje, ki je zakrito čez glavo.

Opazil je, da se odražajo pod odejo oblike telesa in da besede niso govor nevidnega duha; minilo ga je pol groze. Stopil je do postelje, postal za hip, nato je prijel za odejo in jo odgrnil.

Pod odejo je zagledal žensko telo, tako golo, kakor da se je pravkar rodilo, ali da je planilo iz njegovih misli takrat, ko ga je trapila želja po ženski. Videl je, kako se trese od mraza. Spustil je odejo iz rok in jo zagrnil; le glava, ki je bila obrnjena v blazine, je gledala izpod zagrinjala.

Ženska se je ozrla in pokazala obraz. Bila je Rezi. Njen obraz je bil bled in izmučen, njene oči so bile vdane; vse mokre od solz.

Kakor da je nikoli ni spoznal, je pomislil Križaj: «Kje sem to žensko videl?» In ko se je spomnil, ni mogel verjeti, da je ona. In kljub temu se mu ni niti za hip zdelo čudno, da jo je našel na svoji postelji, ker ni utegnil misliti na to.

Njen obraz se je vtisnil vanj. Iz njenih mokrih oči se je vtisnilo usmiljenje v njegovo srce. Počasi se je nagnil do nje in jo je vprašal kolikor mogoče nežno: «Kaj vam je?»

In ona mu je odgovorila in zganila z udi:

«Mraz mi je.»

Nato je Križaj pomislil.

«Ali naj zakurim v peči?» je vprašal.

«Ne,» je dejala. «Ogenj me ne ogreje. Človek bi me ogrel. Človekovo telo in njegova ljubezen bi me ogrela.»

In kakor da je videla njegov pogled, je naenkrat zakrilila z rokami, kakor da se bori proti nečemu neznanemu, ali kakor da pada v prepad, in vzkriknila napol v groznici:

«Joj, ne, ne! Ne s človeškim telesom kakor vi mislite! Koliko človeških teles, in niti eno me ni moglo ogreti. Bila sem mrzla. Kolikokrat sem se smejala, a samo z ustnicami, ne s srcem. Poslušala sem lepe besede, z ušesom, ne z dušo. Gledala sem lepa lica in lepe oči z zenico in ne s čuvstvom. Med menoj in med vnanjim svetom je stala stena, skozi katero ni prodirala toplota. Včasih se mi je stožilo po nagljih, a niso vzcveteli. Mislite, da sem varala jaz druge ljudi; ne, zakaj oni niso zahtevali več nego to. Za nekaj bankovcev bleska in slasti. Za minuto radosti in uživanja, za kapljico našminkanega življenja. Varala sem samo sebe. Mesto življenja sem jemala denar...»

Rezi je grabila za blazine. Križaj je pozabil nase. Sedel je na rob postelje, nato je naslonil obe roki poleg njenega telesa. Samo enkrat mu je pogled skrivoma ušel na steno. Filozofa ni bilo več v okviru, zdelo se mu je, da se je umaknil v praznino in pustil črno ozadje za seboj. Nato se je Križaj zagledal v globoko spremenjeni obraz. Neznano usmiljenje se ga je polastilo vsega in ga gnalo z bičem pred seboj.

Deklica je nadaljevala z neizpremenjenim glasom in z neusahljivim trepetom po telesu:

«Enkrat se je zgodilo, samo enkrat, da sem občutila tako živo, da sem odklonila plačilo. Pa v mladeniču ni bilo življenja, ampak žival, celo pijan je bil. Še takrat sem bila varana...»

In kakor da je beseda zahlipala v joku, je za hip prenehala.

«To je joj, prejoj, da se jaz tega nisem zavedala. Živela sem. Ne vem, komu. Ali tako, kot poganja seme, ki ga vržete v blato. Ali ve, čemu raste, in kako naj raste? Nisem bila srečna niti nesrečna. Kaj bo z mano, še razmišljala nisem...»

«Nato ste prišli vi in ste me prebudili,» se je dvignila na postelji in zopet padla nazaj na blazino. «Stena, ki ste jo prebili, je bila tanka, nazaj zgraditi se ne dá; cvetice, ki je vzrastla na vlažnih tleh, ni mogoče presaditi v pesek. Joj, vidite, in jaz se trgam s koreninami, kaj bo z menoj!»

Na te besede je kriknila. Zakopala je obraz v roke in njeno telo se je pretreslo v krčevitem joku.

Križaj se ni ubranil solz, ki so se nabrale v kotu oči in zlezle na lica. Počasi se je dvignila njegova roka in pričela božati belo polt na vratu, kjer se je bila v tugi razgalila.

To božanje je Rezi pomirilo. Telo je ustavilo krčevite tresljaje. Počasi je povzela besedo znova in dejala:

«Vi ste mi ponudili zakon. Bila je nova beseda zame. Bila je nova tudi za vas, in ni prišla iz duše, ampak iz možganov. Ne radi večnosti, ampak radi hipa... Ali mi zamerite?»

Križaj je povsili glavo pred samim seboj.

«V dnu pepela je zagorel ogenj. Nikamor ne morem. Zdaj vidim, da sem nesrečna in ne želim drugega, le enkrat bi se rada ogrela ob človeškem telesu, ne radi telesa, ampak radi duše, da bi čutilo moje srce bitje drugega srca, morda bi se pomirilo...»

Nato Križaj ni slišal ničesar več, razen pritajene sape te ženske, ki je jokala s suhimi očmi bolne duše. Vzdrgetalo je v njem, da se je s strahoto zavedal, da je ničvrednež. Možganski človek se je spričo te prikazni stopil v nič, predsodki so izginili, kakor izgine sramežljivost ženske, ki se vije v porodnih bolečinah.

Slekel je jopič, da leže k nji in se je že uprl z enim komolcem na posteljo, ko se je čudno zbleščalo pred njim. Stena njegove sobe, ki je držala na ulico, se je odmaknila, da je bilo videti naravnost v blato in v medel sijaj plinaste svetiljke. Suh veter je planil v izbo, da je telo deklice še bolj vztrepetal. Trije ljudje so prišli po ulici.

Učitelj Križaj je okamenel. Trije ljudje so bili njegovi znanci iz gostilne, katerim je ta večer ubežal in se ni vrnil, ker se je bal pijanosti in golote, katera bi se ob pozni uri prikazala izza gub odkritosti. Bili so glasni in veseli in tako veliki, da so segali do prvega nadstropja. Ko so prišli do hiše, so videli na Križajevo posteljo.

Križaj je hotel bežati, bilo je prepozno. Nekdo je pogledal vanj in se začudil v ostala dva:

«Poglejte Križaja!»

«Saj res! Križaj! Ali ni ženska v njegovi postelji?»

«Zato se mu je tako mudilo!»

«Glejte si, glejte!...»

Ubogi Križaj je jeknil in se oprl na roké: «Ali je ne vidite, da se trese od mraza? Ogreti sem jo hotel.»

«Seveda, ogreti!» so se smejali vsi trije.

«Ne radi telesa, radi duše, radi srca. Da bi jo rešil; saj vidite, da ječi, da je izgubljena!»

«Radi duše, kajpada!»

«Kaj si vsega ne izmisliš!»

«Take stvari uganjaš, pacek! Pa še vzgojitelj si! Nam bi pa pridigoval!...»

Križaj je bil premagan. Stopil je na tla in se je tresel po vsem telesu. Zdelo se mu je, da se mu udró tla pod nogami. Krohot se je oddaljil, on pa je planil k mizi in odprl predal. Iz njega je vzel revolver in gledal par hipov v cev, nato ga je nastavil na čelo in sprožil...

«Jož, izgubljena sem!» je kriknila Rezi. V tistem hipu se je dvignila stena, luč se je razlivala po sobi.

Dim se je razkadil. Križaj je mislil, da se je srečal že na onem svetu, a ni čutil krogle, kri ni kapljala na mizo in na rokave. V glavi je občutil neznano tesnobo.

Revolver je vrgel na mizo; dvignil se je in stopil k postelji. Na postelji ni bilo več ženske. Križaj je razločno videl vdolbino v blazini in ko je položil roko nanjo, je občutil toplino od nje-nega telesa. Sanjal ni. Bila je resnica.

Vendar mu je bilo težko misliti na vse to. Neznana trudnost se ga je polastila. Oblečen se je vrgel na posteljo.

Nekdo je potrkal. Ko se nihče ni oglasil, je vstopila gospodinja in postala za vrati.

«Ali niste klicali?»

«Ne.»

«Morda je padel stol.»

Križaj je pomislil.

«Ali ni bilo nikogar tu?»

«Nikogar.»

«Ves čas ne.»

«Ne.»

Križaj je pomislil znova.

«Ali ni pravkar nekdo odšel?»

«Ne; bila sèm ves čas v predsobi.»

«Tako?» je dejal Križaj.

«Ali ste bolni?»

Na to vprašanje je pomislil. «Ne vem,» je dejal. Nato je popravi: «Ne. Spal bom.»

Gospodinja je odšla, Križaj je zaspal in težko sanjal. Čudno, brezoblično telo je tiščalo vso noč na njegove prsi.

*

Naslednje jutro ga je gospodinja prebudila zelo pozno.

«Šolo boste zamudili,» mu je dejala.

Križaj je pomislil iz spanja. Tako čudno mu je prišlo, kakor da je dijak in so ga prebudili. Počasi je razmislil in dognal v sebi, da ni dijak, ampak učitelj in se je zadovoljno nasmehnil.

«Bolan sem,» je dejal. «Ne grem v šolo. Prinesite mi časopis!»

Ko je razgrnil tretjo stran lista, je bral med zadnjimi vestmi notico.

«S a m o m o r. — Sinoči se je v hotelu ‚Pri treh labudih‘ s strelom iz revolverja vzela življenje prostitutka Rezi Klen. Vzrok samomora je neznan.»

Križaj je spustil list na tla in naslonil glavo na blazine. Gledal je v filozofa na steni, ki je kazal kruto spodnjo čeljust, in je bil podoben njemu...

Stano Kosovel: Sredi brezglasja

Sredi brezglasja se časih mi duša odpre,
sredi vrtincev nenadno akordi vzkipijo,
kot bi iskal me, tresljaj plast oblakov prodre,
moja notranjost posluša njih sfer melodijo,
gre za skrivnostjo, in kadar aloa vzcvetě,
misli stoletja starejše postati želijo...

Kaj je življenja cilj? Ali trenutka radost,
ali užitki pod blažene čase večera,
ko razperuti svoj blagor nad tabo sladkost,
upokoji se na jezeru voda nemira
in med resnico in sanjami dvigne se most,
ki ž njega potnik se v druge svetove ozira?

Ali ljubav je, ki zvezde jo dihaajo v nas,
ali preproga, iz verne naivnosti stkana,
ali je upanja v srečo zamaknjen obraz,
ali devojka, iz čarnih gradov odpeljana,
ali je grozi odločen osuplosti čas
kadar spoznanju približa se fata morgana?

Ali molčanja skrivnostnogloboka je moč,
ali dar govora, daljen izrazom strmenja,
ali od pira šumečega zbújena noč,
ki gre kot smrt za življenjem ob spremstvu ihtenja,
lomi veselja navidezno sklenjen obroč,
rokam in glavi deli blagoslov drevenenja? —

Sredi brezglasja se časih mi duša odpre,
sredi vrtincev nenadno akordi vzkipijo,
kot bi iskal me, tresljaj plast oblakov prodre,
moja notranjost posluša njih melanholijo,
in ko aloa misterij cvetenja zastre,
misli od trudnosti si pozabljenja želijo...

KNJIŽEVNA POROČILA

SLOVENSKA DELA

Izidor Cankar, *Zgodovina likovne umetnosti v zahodni Evropi*. I. del. 1. snopič: Razvoj stila v starokrščanski dobi in zgodnjem srednjem veku. Izdala Slovenska Matica v Ljubljani, 1926. 136 str. 54 slik. Cena broš. 80 Din (v knjigarnah), naročena pri Slovenski Matici 70 Din.

V nagli zaporednosti je Izidor Cankar za svojim «Uvodom v umevanje likovne umetnosti», o katerem smo govorili v aprilskem zvezku tega časopisa, izdal prvi snopič svoje široko zasnovane umetnostne zgodovine. Delo izhaja v založbi Slovenske Matice in je, kot pravi razposlani prospekt, preračunano na pet zvezkov. Prvi zvezek, katerega prvi snopič je izšel, obravnava «Starokrščansko dobo in zgodnji srednji vek», drugi bo obdelal «Romansko dobo in gotiko», tretji renesanco, četrti umetnost baroka in XVIII. stoletja, peti umetnost XIX. veka in najbrže pač tudi sodobno. Snopič, ki leži pred nami, obravnava zgolj razvoj stila v starokrščanskem slikarstvu in zgodnjem srednjem veku nekako do leta 1000. O sodobni plastiki in stavbarstvu bo poročal potem drugi snopič.

«Zgodovina likovne umetnosti v zahodni Evropi!» Že naslov sam docela vsebuje Cankarjevo umetnostno-zgodovinsko orientacijo in nikjer se to ne kaže jasneje in določneje kot v obravnavanju starokrščanske umetnosti. Cankar hoče nuditi samo zapadno-evropsko umetnost. Umetnost orienta, zlasti bližnjega orienta, bizantinska, zanj nima nikakega odločujočega pomena za evropsko umetnost in je zato pri obravnavi stila izpala. Lahko da ta izločitev bizantinske umetnosti kakemu oddaljenjšeemu motrilcu ne bo stopila tako jasno do zavesti, vendar pa je karakteristična in priča, da stoji Cankar trdno na tleh dunajske šole, ki jo je ustanovil F. Wickhoff in sta jo poglobila in izdelala Riegl in Dvořák, šole, ki je vpostavila pojem rimske «državne umetnosti» («Reichskunst») in smatra Rim za umetnostno središče starega veka. Cankar stoji tu v ostrem nasprotju z onim drugim dunajskim raziskovateljem, Jožefom Strzygowskim, ki smatra staro umetnostno silo orienta kot gibalni element, ki daje poznorimski in zgodnjekrščanski umetnosti njen poseben kov in njen poseben pomen. Najsi je Strzygowski, zlasti v svojih kasnejših delih, često segel predač, je vendarle njegova zasluga, da je pokazal na neutajljivi pomen orienta za razvoj starokrščanske umetnosti. Staro sporno vprašanje, «orient ali Rim?» se ne bo dalo, kar se tiče cerkvene umetnosti, odločiti ne v to ne v ono smer, temveč se bo moral odgovor glasiti «orient in Rim». Zategadelj bi bilo dobro, če bi pisatelj vendarle tudi pomen bizantinske umetnosti primerno ocenil. Cankar je vprašanje o vzniku starokrščanske umetnosti prešel kar s par besedami. Na strani 16. pravi (v malem tisku!): «Kje je pradomovina tega slikarstva, ali v Rimu ali v Aleksandriji ali kje drugod, je negotovo, zelo težko sprejemljivo pa je mnenje, da jo je iskati v rojstni deželi krščanstva, na palestinsko-sirskih tleh.»

V ostalem bi Cankarjevo delo, kolikor se da presoditi po tem prvem snopiču, označil kot jako izvrstno in predvsem originalno, najsi se tudi povsod opaža Dvořakov učenec. Ako sem o priliki Cankarjevega «Uvoda» pripomnil, da se vsak umotvor da presojati samo v zvezi z ostalimi sodobnimi pojavi duhovnega življenja, je tukaj tej zahtevi docela zadoščeno. Takoj v uvodu

pravi avtor, da o kakem povsem samostojnem, avtonomnem razvoju umetnosti ne more biti govora, marveč da se da ta razvoj predstavljati samo v okviru splošnega kulturnega razvoja, s katerim tvori enotno organsko celoto. Tako skuša umevati tudi Cankar starokrščansko umetnost v zvezi z duševnimi strujami prvih krščanskih stoletij, a tvorjeno iz oblikovnih elementov istodobne poganske umetnosti. «Stil prakrščanskega spiritualizma» nazivlje Cankar prvo periodo zgodnjekrščanskega slikarstva. V obširni analizi posameznih umotvorov utemeljuje to in prihaja do zaključka: «Ta stil je bil posledica čisto spiritualističnih teženj prvih krščanskih stoletij, one dobe, ki je odklanjala kot organizacija vsako vmešavanje v posvetne zadeve, ki je živela v pričakovanju konca vsega materialnega ter novega kraljestva, ki ni od tega sveta; to je stil čistega spiritualizma.» V nasprotju s tem, kot reakcija, se javi v naslednjih stoletjih, počenši z osvoboditvijo cerkve po Konstantinu Velikem, neka izrazito realistična struja, ki se pojači še s povzdignjenjem cerkve v državno cerkev in seveda najde svoj izraz tudi v umetnosti. «Realizem v starokrščanski umetnosti» je zatorej označil Cankar to periodo. Tretja perioda je «starokrščanski monumentalni stil», ki obsega peto in šesto stoletje. Avguštinov «De civitate Dei» po eni, monumentalni spomeniki v Ravenni po drugi strani spet jasno izpričujejo zvezo celokupnega duševnega življenja. Koncem šestega stoletja se v zapadnoevropskem kulturnem razvoju razločno občuti neka caesura, ki se izživi tudi v umetnosti. «Ploskovito-idealistični stil» označuje pisatelj slog sedmega in osmega stoletja. Za slikarstvo imamo zdaj dvoje, raznovrstnih skupin spomenikov. Po eni strani miniaturno slikarstvo, ki cvete posebno na britanskih otokih, po drugi strani spomeniki mozaičnega slikarstva v Italiji. Pisec skuša dokazati notranjo slogovno sorodnost obeh skupin. Vzlic temu je razlika obeh skupin dokaj pomembna. V knjižnem slikarstvu, ki prihaja z britanskih otokov, nastopa, po moji sodbi, nekaj docela novega, česar v umetnosti, ki se goji v Italiji, ni. To je stara keltska in deloma germanska ljudska umetnost, ki je tu našla svoj izraz in ki jo sicer srečujemo v spomenikih drobne umetnosti iz dobe preseljevanja narodov ter v istočasni umetnostni obrti. Od zavitkov in spiral sanktgallenskih, echternachških in cambridžskih miniatur (podobe 36, 37 in 38 pri Cankarju) vodi preko umetnosti iz dobe preseljevanja narodov in provincionalno rimske umetnosti ravna črta k prehistorični umetnosti laténske in hallstattske dobe. Zadnja perioda krščanske umetnosti, ki se obravnava v tem snopiču, je perioda, ki se na splošno imenuje karolinška renesansa, a jo Cankar nazivlje samo «prva renesansa v krščanskem slikarstvu». To je tista perioda, ki ustvarja temelj za nadaljnji razvoj umetnosti v zapadnih deželah in ki tudi v ostalem duševnem življenju razločno prihaja do svojega izraza.

Kot sem pokazal, je Cankarjevo delo v resnici nekaj novega, samostojnega. To ni suho naštevanje in opisovanje posameznih spomenikov; pisatelj je naslikal porajanje in prerajanje starokrščanske in zgodnjerednjeveške umetnosti v njenih organskih zvezah, tako pač kot je treba pisati življensko zgodovino, z upoštevanjem vseh resnično gibalnih faktorjev. V specialne probleme se ne spušča. Marsikaterega vprašanja, za katero se bije srdita borba, se je pisec samo mimogrede dotaknil, tudi je zatrl slehrno polemiko. Pisatelj se obrača pač na širok, umetnostno-zgodovinski ter umetniško interesiran krog. Opustil je opazke in navajanje virov, vendar obljublja, da bo dodal na koncu vsakega zvezka seznam literature. Cankarjeva «Zgodovina likovne umetnosti» seveda ni priročnik — posamezni spomeniki se navajajo vsakokrat kar sumarično v odstavkih v manjšem tisku — in čitatelj bo morda neprijetno občutil,

ko se bo videl primorane, da se pouči o vsem dejanskem po drugem potu. Ampak — in to bodi izrečno poudarjeno — pisatelju ni šlo za to, da bi napisal kompendij umetnostne zgodovine, kakor je to večina takih del, marveč da bi očrtal razvojno zgodovino sloga. S finim sluhom ume prisluškovati znakom zakonitega razvoja v posameznih spomenikih in zaradi tega pač tudi ni bilo mogoče govoriti o vseh spomenikih.

Oprema prvega snopiča je odlična, slike dobre in številne. Želeti je samo, da bi si nadaljnji snopiči naglo sledili. Balduin Saria.

Guy de Maupassant: Povesti iz dneva in noči. Preložil Janko Tavzes. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1926.

Maupassantova dela so po novi, posebni novelski tehniki v vse literature sveta oddala plodne sokove. K nam zlasti po Milanu Puglju, menda posredno, in po šorliju. Poznamo pa jih Slovenci predvsem iz številnih, često klavrno skrupcanih in nesmiselno ilustriranih nemških prevodov. V domači besedi imamo obilo drobnih stvari raztresenih po dnevnikih, a v celoti razen pričujoče zbirke in romana «Lepi striček» (Župančič) še nič.

Avtor prevoda «Povesti iz dneva in noči» je knjigi dodal zanimive opazke o rasti (Taine, Flaubert) in bistvu Maupassantove umetnosti (rekel bi, nekakšnem iluzionističnem realizmu) in o pisateljevem življenju.

Edmond de Goncourt in Emile Zola, ta dva mogočna Maupassantova sodobnika-naturalista, dandanes nimata več tistega obširnega kroga bravev kot v prvem desetletju našega stoletja, pisatelj romanov «Pierre et Jean», «La vie», «Fort comme la mort», da ne omenjam posameznih znamenitih novel, pa ga ima še. To vedo vsi knjižničarji in izposojenim knjigam se pozna to že po zunanosti.

Maupassant je namreč zlasti v zadnjih delih krenil od hladne brezosebности, pikolovske dolgovernosti in utrudljive «zdravniške» črnogledosti Zolove v svojevrsten emocionalen, preko fizičnih zaznavkov dvignjen realizem (Balzac). Sam to pripoveduje v predgovoru k romanu Peter in Janko: «Realist, če je umetnik, nam ne bo hotel kazati samo banalne fotografije življenja, ampak nam bo dal popolnejše, ganljivejše in dokaznejše vizije kot je realnost sama.» V težnji po jasnem, čistem, umljivem slogu pa se je ta odlični Flaubertov učenec zoperstavil tudi Goncourtovemu težkemu in iskaneinu načinu pisanja (umetnostnemu slogu), obsojajoč «le vocabulaire bizarre, compliqué, nombreux et chinois qu'on nous impose aujourd'hui sous le nom d'écriture artiste.»

Tavzesov prevod je čist, izpiljen in točen, Maupassanta vreden. Slovenitelj je delal natančno in oprezno tehtal. Oba jezika dobro pozna. Našel sem le nekaj nebitvenih malenkosti, ki jih tu ni vredno omenjati.

Pavel Karlin.

Časopis za zgodovino in narodopisje prinaša v svojem, pravkar zaključenem, XXII. letniku na 215 straneh obilico zanimivega gradiva z onega polja, čigar znanstveno obdelovanje si je bil pred leti postavil za svojo posebno nalogo, in ki ga že toliko let res z uspehom obdeluje. Slovensko zgodovino in narodopis na Štajerskem in Koroškem obdelujejo sledeči članki: Gradivo za prekmursko zgodovino (F. R. Stelè), Ljudska medicina med koroškimi Slovenci (P. Košir in V. Möderndorfer), Iz Vrazove literarne zapuščine (F. Rančič), Vuzeški urbarji (I. Mravljak), K starejši zgodovini minoritskega samostana v Ptuj (F. Kovačič), Krajevni imeni Stopence in Tezno (D. Žunkovič), Prispevek k «Sprotuletni Vijolici», K zgodovini dijaškega lista na mariborski gimnaziji v letu 1846. (A. Turk), pripombe k članku:

Herman Jurij in njegova gimnazija pri Sv. Tomažu (M. Zemljč), Bratovščina splavarjev v Vuzenici (I. Mravljak), Zadnji lov na volkove v Pohorju (I. Mravljak), Donesek k poglavju o naših jožefincih in redemptoristih (I. Glaser), O Aškerčevih Pohorskih cvetlicah (I. Glaser), Ljutomer v satirični italijanski vojaški pesmi (J. Glonar), Bibliografski doneski o Japlu in Aranyu-Kardosu (M. Kovačič). Kakor druga leta, tako je pokazal časopis tudi letos, da se ne omejuje ozkosrčno na domačo provincijalno zgodovino. Tako prinaša Kritične opombe k tekstu Hrenovega memoriala o zgodovini reformacije na Slovenskem (I. Turk), članek o psevdonimu B. E. v Pisanicah (N. Omerša), Kmečko dedno nasledstvo za časa veljavnosti gorskih bukev (M. Dolenc) in žički rokopis s češko velikonočno pesmijo iz začetka XV. stol. (I. Mravljak in V. Burian). Če vzamemo k temu pregledu člankov še obširna književna poročila, se pač lepo vidi, kako bogata je vsebina baš letošnjega letnika. Posebno razveseljivo dejstvo pa je, da se krog Časopisovih sotrudnikov stalno širi, kar brani list pred enoličnostjo vsebine. Pravne zgodovinarje in jezikoslovce bode v tem letniku prav posebno zanimalo še dvojce: listina iz leta 1643., spisana v prekmurščini, ki jo je (str. 8—9) priobčil Fran Stelè, in novi slovenski prevodi, oziroma prireditve slovenskih gorskih bukev, ki jih je zasledil M. Dolenc, in s katerimi se je število doslej znanih povečalo na deset (str. 107—8).

Tu in tam se pozoren čitatelj ustavi ob kaki stvari, ki mu ne ugaja in ki bi si jo želel drugačno. To so n. pr. tiskovne napake, ki so že v preprostem stavku grda nespodobnost, v znanstveni publikaciji pa so naravnost nevarne, ker jo delajo nezanesljivo in ji vsled tega jemljejo ceno. Očitne tiskovne napake jemljejo vrednost ostalim priobčenim historičnim tekstom, ker se večkrat, kjer gre za kako dvomljivo besedo, po analogiji ostalih tiskovnih napak ne da odločiti, ali je pravilno reproducirana ali ne. «Secale comutum» nam. «cornutum» na str. 10 sam po sebi še ni taka nesreča, toda če najdemo v reprodukciji angleškega teksta na str. 39 pod črto prave grozote, bomo pred reprodukcijo teksta prekmurske listine ali obširnih citatov iz vuzeniškega urbarja takoj postali skeptični. Prvi pogoj takih tekstov je vendar ta, da so v reprodukciji besedila kolikor se da zanesljivi. Dobro in prav je zaradi tega, da je transkripciji češke velikonočne pesmi priložena reprodukcija po fotografiji, kar pa se seveda v vseh primerih ne da izvršiti.

Neznane stvari treba razložiti, na kar sotrudniki ne mislijo vedno: «tošta» na str. 15 bo pač nemški «Dost(en)», toda kaj so «špinkelče špankelče»? Ali je to samo druga beseda za «dremolce»? In kaj je «verant» na str. 20? To zelo zanimivo gradivo je za znanstvenika, ki se n. pr. peča z narodno medicino, v tej obliki mnogokrat neporabno, saj dela samo s knjigo v roki in ne more hoditi po vaseh, kjer se je priobčeno gradivo nabralo. Prireditelja bosta storila ne samo folkloristom, ampak tudi filologom veliko uslugo, če bosta tej res lepi in zanimivi publikaciji dodala še slovarček neznanih in manj znanih besed s čim podrobnejšo realno razlago. Tak slovarček je za take publikacije naravnost neobhodno potreben ključ! — «Kje se sedaj nahaja gradivo, ki ga je v svoji knjigi: 'Stanko Vraz. Študija' (Zagreb, 1909) obdelal profesor Vodnik, tega ne vem» pravi Fr. Ilešič na str. 32. To gradivo se nahaja še vedno tam, kjer je leta 1898. bilo, ko je M. Murko napisal v svojem spisu «Miklosichs Jugend- und Lehrjahre» na str. 530 prvo opazko pod črto! Še bliže pa bi bil lahko dobil pojasnilo v samem «Časopisu za zgodovino in narodopisje VII, 1910, str. 271—86. — Na str. 75 stoji: «... ker so po takratni navadi (ali razvadi)

v nemških pisarnah slovensko „stopo“ preoblikovali v nemški „Stamphe, Stampfe“ in so dobili tako... iz česar sledi, da misli pisec, da je beseda »stopa« pristno slovenska, in da so si Nemci iz nje naredili svojo izposojenko »Stampfe«. Treba pa samo pogledati v Miklošičev etimološki slovar s. v. »stompa« ali pa odpreti Wörter und Sachen I (1909) na 8. str., pa dobi človek takoj v podobi in besedi dokaz, da je naša »stopa« iz nemščine, ali germanščine, in ravno tako malo slovenska, kakor njen mlajši sorodnik »štamperl«. Seveda samo oni človek, ki je uverjen, da Miklošič in Meringer o teh rečeh kaj razumeta. — Višek filološke naivnosti je — preskromno — skrit v opazki¹ na str. 76: »Posebnega tolmačenja navedeni odstavek ne zahteva, ker razume Slovenec vsako slovansko besedilo tem bolje, čim starejše je.« Radoveden sem, koliko Slovencev, ki se niso učili jezikov, razume v navedenem mestu n. pr. besede: tetih, ščetu, ča, tovarci, bolanjču. Za pisca je stvar seveda lahka: »bolanjčo« spremeni kratkomalo v »polančo« in reče brez vsakega dokaza, da je ta denar veljal polovico dinarja; kaj njemu mar, kaj piše Mažuranič (Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik, str. 77) o tej besedi* ali kaj piše na str. 1445 s. v. »tega«? — »Knjiž pomeni literata in ne kneza« se (str. 81) trdi brez dokaza in proti pričevanju Pohlinovega Malega besedišča, ki je v tej stvari klasična priča. Ob taki interpretaciji bi obenem izginil oni značilni kontrapost, na katerega je opozoril že »Lj. Zvon« 1919, str. 565. — »ainer pachen Fleisch« (str. 171) je meso divje svinje, »Schmerleib« (ravnotam) pa salo v obliki hlebca. — »Sancta Maria est doma (domina?) sancti Johannis in Saicz ord. Carthusiensis« (str. 191) — stavek kaže čudno mešanico dveh različnih sestavin, ki jih je priobčevalatelj v naglici zvaril v enoto brez smisla. »Sancta Maria« je lahko pobožna invokacija, kakor so po knjigah v samostanskih bibliotekah, posebno starejših, pogoste, ali pa je tudi lahko samo navaden poskus s peresom, ali piše in kako. Drugi del pa je naravnost tipična označba samostanske lastnine v tipični formuli, seveda v skrajšani obliki. Celotna formula, ki je bolj redka ko skrajšana, bi se glasila: [Iste liber] Est domus sancti Johannis in Saicz ord. Carthusiensis. V predlogi je končni »us« v »domus« pisan z običajno okrajšavo »9«, podobno devetici z iztegnjenim repom. Prav tako okrajšavo imamo v besedi »Christus« v peti vrsti transkripcije, kar se na priloženem klišeju prav lepo vidi. Priobčevalatelj te grafične analogije ni opazil (čudno, da ga niti Dr. Kern, niti dr. Loserth, ki se jima za pomoč zahvaljuje, nista na to opozorila!), ali pa se mu je oblika »domus« mogoče zdela nenavadna. Odtod njegova nepotrebnost, ker nemogoča kombinacija »doma — domina«! — Na str. 193 se razvijajo hipoteze, da so se češki kartuzijanci, ki so pred husiti pobegnili med Slovence, »začeli udeleževati tudi literarno«, »da so prvi sprožili inicijativo k zabeleževanju liturgičnih formul v narodnem slovenskem jeziku«, da je to pesem v Žičah neki »češki kartuzijanec res hotel vpeljati in zaradi tega jo je zabeležil z notacijo vred kot predlogo, po kateri naj bi jo kak sobrat-Slovenec prilagodil slovenščini« — kar so vse skupaj sama prazna ugibanja brez kakšne koli podlage. Na podlagi tega rokopisa bi se prej dalo trditi celo nekaj drugega: da je ta »češki kartuzijanec« v Žičah uvažal nemščino! Kaj pa naj sicer pomenijo drugega nemški pobožni teksti, ki stoje v neposredni bližini te pesmi, kar

* Res da velja pravilo, da je za svoje pisanje vsak pisec sam odgovoren, vendar pa bi prišli naravnost v absurdnosti, če bi urednik ne imel pravice ali naravnost dolžnosti, da presoja, kaj sodi v list, ki naj velja za znanstveno glasilo.

je razvidno iz primitivnega opisa kodeksa in iz reprodukcije? Edino, kar se da zaenkrat ob tem kodeksu trditi, je, da je tak, kakršen je, nastal že na češkem in od tam prišel s kakim beguncem kartuzijanom v Žiže. — Izdaja Japljevih listov in evangelijev iz leta 1800. (str. 201) je že deset let ne samo znana, ampak tudi opisana in ocenjena (gl. Breznik, «Dom in Svet» 1917, 333). — «Wildpoam», ki stoji dvakrat na str. 204, bo pač menda «Wildpann».

«Med tem ko naši drugodržavni sosedi v Gradcu izdajajo sijajno opremljene knjige o naši zemlji in zgodovini, odtegujejo domačini domačemu društvu še celo borno udnino,» toži upravništvo na ovitku. Zato je bila pametna misel, da je društvo po tolikih letih enkrat zopet priobčilo imenik svojih članov. Se vsaj vidi, kdo ve ceniti plemenito delo mariborskega Zgodovinskega društva, in kdo ga pri tem s 40 Din na leto podpira.

J. A. G.

SRBSKO - HRVATSKA DELA

Antologija ljubavne lirike. Izabrao Božidar Kovačević. Beograd, 1927. Izdao Zdravko Spasojević. X + 146 str.

Vem, da so se ugledni bardii raznih jezikov v Evropi branili priti v slične zbirke. A naša doba živi naglično in nestrpno in vsakdo ne utegne prebirati cele kupe knjig, često brezpomembnih. V antologiji pa se moreš seznaniti z vsakovrstnimi osebnostmi ter potem seči po celotni izdaji tistega umetnika, ki ti najbolj ustreza. Zlasti za inozemca je tak kažipot jako primeren.

Kovačević pravi v uvodu, da je prečital preko sto srbskih in hrvatskih zvezkov in pregledal skoro 40 obzornikov, da bi našel najbolj dovršene izraze ljubezni v vseh odličicah. Izbor se razteza na debela štiri stoletja ritmičnega ustvarjanja. Zastopanih je 60 leposlovcev, od teh tri ženske. Nežni spol se je na slovanskem jugu pozno lotil pisanja: bosenska mohamedanka Umihana Čujšina je stoprav leta 1810. zložila prvo žalostinko na smrt svojega v boju padlega ženina.

Sorazmerno najobsejše so prikazane narodne pesmi, z 20 zgledi. Priznati moram, da so mi od vsega gradiva še najbolj ugajale. Saj je celo German Grimm izjavil, da se nemška poezija lahko skrije pred srbsko in da n. pr. spada «Zidanje Skadra» med najgenljivejše pesnitve vseh ljudstev in vseh časov. Razumljivo je tedaj, da se je mogla srbska moderna pesem razmahniti tako kasno, šele proti sredini preteklega stoletja z nežnim Radičevićem, J. Iličem in Njegošem. Pretežnemu vplivu narodnega načina so se za njimi odtegnili Jakšić, Zmaj, V. Ilič, med sodobniki pa Rakić, Dučić, Stanković, Stefanović, dočim se neutajljivi sledovi narodne popevke opažajo še danes pri vseh črnogorskih piscih.

Ob tem zborniku sem poskusil overoviti mnenje splitskega profesorja Petravića, ki nekje dokazuje, da so hrvatski pesniki vobče refleksivnejši in globlji od srbskih tovarišev, ti pa da one prekašajo po blagozvočnosti in bogastvu jezika ter ugodnejši obliki. Na prvi pogled se zdi trditev precej verjetna, ker kajkavec se mora šele priučiti štokavščini. Vendar pri najmlajšem rodu se mi vidi, da je razlikovanje nemogoče. Ako imajo Srbi formalistične mojstre, kot Vojislava Ilića in Dučića, ne zaostajata Hrvata Kovačić in Matoš nič za njimi. Hrvatskim mislecem se pa dostojno postavi ob stran n. pr. Rakićeva globina.

Pričujoči cvetnik, mišljen kot omladinska čitanka, se ravna po vidiku zgolj estetske vrednote, ki jo lahko posameš po naslovu. Zato niso prišli do besede prvovrstni književniki, odlični v drugačnih panogah, na priliko Kranjčević ali Bojić. Navzlic enotnemu merilu je snopec precej pester in

bujen: rahla sanjavost, mladostna objest (Vidrić in Radičević, v tej družbi pogrešam Pavičevića), onemogla starčevska boleš (Šantić, Jakšić), epsko navdahnjene kitice (Zmaj, Kostić, J. Ilić), elegije (Rajić). Kajkavska in dubrovniška plejada nam je po svojem izrazu najbližja. Med pesnikinjami mi najbolj prija Maksimovičeva. Iz najmlajšega zaroda nas tu pozdravljajo Glumac, Krklec, ognjeviti «sevdalija» Hamza Humo, Drainac i. dr. Okusno opremljeni snopič je vreden priporočila.

A. Debeljak.

T U J A D E L A

Collezione di letterature slave. Umberto Urbanaz-Urbani: Scrittori jugoslavi, I, prefazione di Pavle Popović, Rettore dell'Università di Belgrado. Casa editrice «Parnaso», Trieste, 1927. 210 str. Lir 12-50, za inozemstvo 15-50.

Tržaško založništvo «Parnaso» izkazuje v svoji zbirki slovanskih slovstev doslej Cankarjevega Hlapca Jerneja v Regent-Sussekovi prireditvi, Urbanijeve Scrittori jugoslavi, I in II, Giustijev prevod: Rais, Il delitto di Caliba, ter obeta Popovičevu Jugoslovansko književnost poleg Cankarjevih Podob iz sanj.

Prečital sem si v splošno zadovoljstvo prvi snopič Urbanijevih razprav, posvečenih italijanski kraljici Jeleni, potomki slavnega pesnika, kneza in vladike Njegoša. Že na prvi pogled ugodno vpliva podrobnost, da si je tiskarna omislila diakritične znake: oprema je skoro brezhibna.

Ti jedroviti načrtki, orisi, sličice so raztreseni udje, zbrani v celoto iz raznih obzornikov. Pred vsakim zastopnikom najdeš kratek životopis. Obsežnejši in pomembnejši umotvori so prikazani po svoji vsebini, značilne pesmi ali njih odlomki prevedeni v prozi, razen nekaj Kranjčevića, ki je podan v stihih in stikih. Kritik si je prizadeval, predložiti slednjega pisatelja nekako v njegovem slogu: nežnega z rahlimi obris, misleca z globljim razmotrivanjem. Na vrsto so prišli tokrat od Srbov: Njegoš, Radičević, Nušić, Rakić, Dučić, Stefanović, Stanković in Jankovičeva ter Savičeva, od Hrvatov pa: Kranjčević, Vojnović, Nazor, Begović, Andrić in Petrović.

Galerija obrazov je torej dokaj pestra. Mimogrede primerja profesor Urbani te avtorje s sorodnimi italijanskimi, kar omogoča njegovemu občinstvu življejo predstavo. Vmes pa namigne včasih še na razne slovanske tvorce. Tako je prišel do besede Silvin Sardenko, V. Deželić, ob Andričevih žalostinkah Ex Ponto se navaja Cankar itd. Sodbe o posameznikih se večidel ujemajo z mnenjem tukajšnjih ocenjevalcev, vendar pa kritik podaja o proučenih delih tudi osebne vtiske in nazore, mestoma ugodnejše, nego jih čujemo od domačinov samih.

Jugoslovanskemu romanu priznava Urbani prednost pred ruskim. Ne vem, kaj poreče na to znameniti Britec Galsworthy, ki je letos na Sorbonni predaval o šestih najboljših pripovednikih na svetu — Dickens, Conrad, Maupassant, A. France, Tolstoj, Turgenjev — ter po takem povzdiguje zlasti vzhodne in severne Slovane, saj angleško pišoč Conrad Korzenowski je prav za prav Poljak. Vendar pa pripominja rektor Popović, da je ameriška javnost postavila jugoslovanske povesti njegovega izbora nad ruske novele. Članki poudarjajo predvsem one strani in struje v srbsko-hrvatskem knjištvu, ki utegnejo pospeševati zblizavanje in prijazne odnose med «jadranskimi rodovi». Iz tega si razlagam, zakaj je n.pr. Nazorov Veli Joža docela zamolčan. A če zdrkne naš naslovnik ponekod na politično plat, ne morem vselej pritrditi njegovemu stališču, čeprav ga razumem spričo današnjega položaja na Apeninskem polotoku. Pa to so zgolj neznatne izjeme med obilico toplega občudovanja za leposlovno proizvodnjo v troedini kraljevini.

Odličnemu prosvetnemu delavcu, ki je dosilodob priobčil izvirne pesmi «Amaranti», «Ninfe d'Italia», spis «Le Grotte di Postumia», nadalje prevedel Vojnovičevo beneško dramo «La Signora dal Girasole» (z A. Voltolino), Begovičev «Volo Nuziale» in «Pergamene di Frate Stratonico» Jele Spiridonovič-Savičeve ter razen tega pripravlja Stankovičev «Sangue impuro», Vojnovičeve «Vecchi peccati» pa študije «Scrittori jugoslavi II», bi želel, da doseže za sodobno jugoslovansko slovstvo isti uspeh, ki ga je imel v 18. stoletju njegov rojak A. Fortis za spoznavanje srbske narodne pesmi. Glas iz tujine kajpada precej zaleže: saj vemo na priliko, da domači humanist Sisgoreo, poveljučoč srbsko-hrvatsko liriko preko staroklasične, ni našel odziva, italijanski opat pa je s svojim «Viaggio in Dalmazia» raznesel sloves Hasanaginice in njenih sorodnic po vsej Evropi.

A. Debeljak.

KRONIKA

DOMAČI PREGLED

Razstava grške in rimske plastike v odličnih. Ljubljana. Jakopičev paviljon. Junij—julij 1927. XII. razstava Narodne Galerije. Ustanovitev plastičnega muzeja mavčnih odlitkov v Ljubljani je treba radostno pozdraviti, saj predstavlja kulturno pridobitev prvega reda. Vprašanje pa je, če je to ravno naloga Narodne Galerije, ki ima po svoji zamisli čisto druge cilje. Poglavitni namen tega društva je brez dvoma zbiranje domačih, starih in modernih originalnih umotvorov in skrb za njihovo vzdrževanje in tako razmestitev, da so lahko dostopni občinstvu. Ta cilj še dolgo ne bo dosežen, saj je celó vprašanje lastnega doma komaj načeto, zbirka domačih umetnin pa šele v povojih. Dokler Narodna Galerija svojih bistvenih nalog kot bodoča slovenska galerija vsaj v glavnih potezah ne izvede, toliko časa je vsako cepljenje sil in sredstev opasno prav temu prvotnemu, poglavitnemu namenu.

Po svojem značaju bi bila za ustanovitev take institucije, kakršna je zbirka mavčevih odlitkov del svetovne plastike, pozvana prej marsikatera druga kulturna ustanova. Mislim tu na univerzitetni umetnostni institut, na muzej, morda tudi na umetnostno-obrtno šolo (kakršne pa, žal, še nimamo). Ker je pa prav malo verjetno, da bi katera teh ustanov v doglednem času mogla uresničiti to zamisel, se zdi, da je Narodna Galerija vendarle nekam upravičena, da se loti tega, za razširjenje umetnostnega umevanja in kulture sploh važnega podjetja. Če bi seveda zaradi tega morale le količkej trpeti bistvene naloge, ki si jih je društvo nadelo, bi bilo vsako zapostavljanje višjih in važnejših potreb težko zagovarjati.

Zbirka, ki je bila razstavljena v Jakopičevem paviljonu, naj tvori temelj bodočega plastičnega muzeja. Med šestdesetorico odlitkov po originalih iz Louvrea je vrsta zares znamenitih del klasične plastike od najstarejše dobe do propada. Tudi lajiku so znani umotvori, kakršni so: Delfski voznik, Samotraška Nike, Borgheški borec, Artemida s košuto in Afrodita z Melosa. da imenujem le par najbolj znanih skulptur. Vendar je razen teh del svetovnega slovesa in najvišje umetnostne kvalitete v zbirki nekaj manj važnih in manj pomembnih kipov, ki bi bili brez škode lahko izostali. Treba je namreč pomisliti, da bo s sredstvi, ki bodo na razpolago, komaj mogoče sploh kdaj zbrati količkej popolno zbirko svetovne plastike vseh časov in narodov, če je že zasnova tako široka, kakor bi kazalo po začetku.

Oportunitetni nagibi (razmeroma nizka cena i. dr.) tu ne smejo odločevati, ker bi tudi iz zgolj pedagoških motivov bilo mnogo primerneje, da se je namesto kakih dvajset, trideset umetnostno manj pomembnih, dasi morda historično zanimivih del, nakupilo vsaj par tipičnih vzorcev egiptске in staroazijske skulpture, ki bi jasno pokazali razvojno pot, po kateri se je potem iz njih razvila grška. Dalje vemo, da ta zbirka izdaleka ne more predstavljati celotne antične plastike, saj se najboljši umotvori te dobe ne nahajajo le v Louvreu, marveč so raztreseni po muzejih in galerijah vse Evrope, posebno v Rimu, Atenah, Londonu, Napolju, Florenci in drugod. Če naj bo grško in rimsko kiparstvo v ljubljanski gliptoteki vsaj približno popolno zastopano, bo treba tem pridružiti vsaj še trojno, četvorno število odlitkov. Kje je pa še gotična plastika, kje so renesančni in baročni mojstri (da se spomnimo samo največjih italijanskih: Donatello, Verocchio, rodbina Robbia, Michelangelo, Bernini i. dr.), kje je klasicizem in moderna skulptura? O orientalski plastiki niti govora ne more biti. Mislim, da bi za ureditev naše mavčeve «gliptoteke» morali odločevati predvsem čisto umetnostno-estetski vidiki, šele v drugi vrsti pa historični in stilno-razvojni.

Še en važen pomislek obstoji v vprašanju, kje bodo ta dela razstavljena, ko Narodna Galerija niti svojih originalov ne more in v bližnji bodočnosti najbrž tudi še ne bo mogla zadovoljivo in res reprezentativno razmestiti. Zato se zdi opazovalcu, da se je pri nabavi luvreskih odlitkov vse premalo mislilo na te važne okolnosti in da je bil nakup morda prenačlen, a zbirka preširoko zasnovana. Dalje tudi izkušnja uči, da obsežne zbirke plastičnih del, celó originalnih, učinkujejo monotono, če niso razpostavljene v zelo prikladnih prostorih. Dolga vrsta odlitkov v mavcu pa vpliva naravnost dolgočasno, posebno še, čim nežlahtni material z leti izgubi prvotno svežost. Zgolj za dekoracijo razstavnih prostorov slikarske galerije je pa škoda za naše skromne razmere vendarle znatnih stroškov. Za smotreno izpopolnitev plastične zbirke bo treba sestaviti predvsem točen program, da ne bo njeno nastajanje odvisno od slučaja.

Odlitki niso vsi enako dovršeno izdelani. Nekaj jih je med njimi, ki so docela verne kopije originalov z vsemi detajli in napakami, v obliki in celó v barvi točno posneti. To velja osobito o onih iz alabastrskega mavca, ki v neki meri podaja tudi svojstveni blesk marmornih originalov. Nekaj soh je bilo patiniranih šele v Ljubljani, a ne posebno srečno, kar mora tudi neuko oko spoznati na prvi pogled, dočim je n. pr. v Parizu izvršena imitacija bronaste pátine izredno posrečena. Ponekod občutljivega gledalca tudi motijo kesnejše, često neokusne in moteče dopolnitve poškodovanih originalov. Taki poznejši dostavki naj bi se vidno označili — če so sploh potrebni.

Drugod po svetu so slične ustanove nastajale iz darežljivosti umnih knezov in umetnostnih mecenov. Pri nas bo tudi ta plastični muzej, ki se nam je pokazal zdaj v zarodku, zrasel iz lastne volje in moči naroda, ki hoče čim prej popraviti zamudo stoletij. Zato tudi ta prvi korak, ki je bil najtežji, brez pridržkov pozdravljam. Želel bi, da se lepi načrt kmalu v celoti posreči. Kdo pa bo največ pripomogel k temu, ni važno.

K. Dobida.

INOZEMSKI PREGLED

Novi realizem in francoski roman. Razpravljajoč o sodobnem romanu, posebej pa še o francoskem, je napisal Raymond Schwab zanimiv članek, iz katerega posnemam glavne misli.

V najnovejši dobi je zašel roman na nevarno krizišče. Katero pot bo ubral, kdo ve? Toda, če je v devetnajstem stoletju doseglo pesništvo v obliki romana svoj višek (Balzac, Stendhal, Flaubert, Dostojevskij, Tolstoj...), je danes zelo dvomljivo, če se bo mogla ta oblika še taka vzdržati, ko smo videli, kako neverjeten preobrat se je izvršil v načinu našega doživljanja.

Proustovo delo je vsekakor zadalo smrtni udarec epski obliki, kot smo je bili po večini vajeni doslej. Proustu roman ni več fiktivna povest vsakovrstnih doživljajev vodilnih junakov, temveč povest razvijajočega se jaza, pripovedovana s preostro jasnovidnostjo psihoanalitika, obenem pa z razkošno odličnostjo čistega lirika. Ni več tako daleč čas, ko je nastopil prav tako J. J. Rousseau, ogorčen nad pripovedovanjem namišljenih in izmišljenih zgodb, in je ustvaril avtobiografski roman. Vsekakor je za vse sedanjike značilno zavračanje fiktivnosti in zopetno gojenje realizma, ki se odlikuje po izraziti zgoščenosti in jedrovitosti. Tako postaja roman kronika dokumentov jeklene sodobnosti. Pisatelj izgublja svoj jaz, vživlajoč se v tisočere usode soljudi, zato pa zaživi ne več kot posameznik, ampak kot glasnik cele dobe. Odločno zavračanje romantike, boj proti subjektivizmu in vsem izrodkom samoljubnega narcizma. Pisatelj ni več svečenik prastarih tajnosti, ampak miren in pošten služabnik stvarnosti, ne brigajoč se za ostroumne filozofeme, ki so iz umetnosti tvorili pravicato čarovniško kuhinjo. Pripovednik je večno mlad, ker sebe ne doživlja neposredno, ampak samo posredno s človeštvom. Sloviti Pierre Mac Orlan trdi: «...naš vek je globok kot renesanca... novo v literaturi je evropejstvo... Moderni pisatelj mora biti podoben telefonski centrali. Zdaj je konec tako zvanega lepega sloga. Naš čas je čas brzine in visoke napetosti...» Tako brzino in visoko napetost zaslediš v Cendrarsovem «Zlatu», ki je gotovo najbolj tipično delo te vrste romanov. Poezijo brzine in kupčijstva je udejstvil tudi A. Arnoux — pesem podzemске radio-telegrafije in avtov. H. de Montherlant si je na svoj prapor napisal celó proslavo sporta, ki mu je najvernejši izraz dvajsetega veka.

Odvrtnost do romanticizma v epiki kaže tudi avtor «Iskalcev zlata» in «Visoke pesmi», Pierre Hamp, ki smatra književnost le za svojevrstno izrazilo kulturnega udejstvovanja sploh. Zavzema se za novi realizem, češ: «...še, če slediš realizmu nove dobe, se odvadiš laganju. Ne drži se samo znamenj. Biti moraš glasnik, biti moraš sotrudnik dobe. Doslej so se ljudje (književniki) prezvesto oklepali znamenj in se izneverjali realnosti. Z opazovanjem in s poskušanjem ustvariš vrednote. Ni glavno zlo, če si brez premoženja, kajti, ako si zdrav in delaven, se že preživiš, glavno zlo pa je duševno suženjstvo. Treba si je tudi znati obdržati ravnotežje med duhom in telesom (Hamp je vnet sportnik-rokoborec!) in predvsem ljubiti in spoštovati delo, čisto preprosto delo, sicer nas zagrne popolna propast.» Do skrajnosti suhotno stvarnost očituje tudi roman «Lewis in Irena» (Paul Morand), ki zahteva od čitatelja, da mu je trgovstvo znana stvar, in kjer najdeš poglavja, ki jih izpolni gol izvleček iz borznega poročila.

Vsa taka dejstva pričajo, kako močno je v sodobnosti stremljenje k realizmu, ki naj prinese rešitev iz kaotičnega valovanja povojnih časov.

(Po člankih v Nouv. Littér.)

Miran Jarc.

Urednikov «imprimatur» dne 20. avgusta 1927.

Dr. J. K. Kiehl

Shakespearjeva dramatična dela v slovenskem prevodu.

Tiskovna zadruga izdaja Shakespearjeva dela v znamenitem prevodu Otona Župančiča.

Do sedaj je izdala štiri knjige: **Sen kresne noči.** Broš. 14 Din, vez. 20 Din. **Macbeth.** Broš. 14 Din, vez. 20 Din. **Othello.** Broš. 20 Din, vez. 26 Din. **Kar hočete.** Broš. 24 Din, vez. 32 Din.

Započeto delo hoče nadaljevati in Oton Župančič pripravlja novo serijo prevodov: *Zimska pravljica, Hamlet, Komedija zmešnjav, Mnogo hrupa za nič, Tako jo je ukrotil, Kakor vam drago, Rihard III., Romeo in Julija, Vihar, Antonij in Kleopatra.*

Shakespearja mora imeti vsak kulturni narod v svojem prevodu in v knjižnici nobenega izobraženca ne smejo manjkati njegova dela. Da se izvede načrt Otona Župančiča in Tiskovne zadruge,

vabimo vse slov. izobražence,

da se javijo Tiskovni zadrugi **kot stalni naročniki** na vsak nov prevod Shakespearjevih dram in da naročijo že do sedaj izišle. **Stalni naročniki dobe vse do sedaj izišle skupaj po nižani ceni** broš. 60 Din, vez. 80 Din. Prvi zvezek nove serije izide jeseni in se naročnikom takoj dopošlje.

Prijave za stalne naročnike in naročila sprejema

knjigarna Tiskovne zadruge v Ljubljani

Prešernova ulica šte. 54.

Nova pripovedna knjiga:

Ksaver Meško: Kam plovemo. Povest.

Strani 205. Broš. 36 Din, platno 46 Din, poština 3 Din.

Naročila sprejema

knjigarna Tiskovne zadruge v Ljubljani.

Ljubitelje lepih povesti in romanov opozarjamo na:

Sienkiewicz: **Potop**. Zgodovinski roman.

Po vsi Evropi najbolj znani in v svoji domovini najslavnejši je znani poljski romanopisec H. Sienkiewicz. Napisal je celo vrsto zgod. romanov, ki so pred 20 leti izhajali tudi v slovenskem prevodu, pa potem že zdavnaj pošli. — Vnovič jih je začela izdajati Tiskovna zadruga. Predlanskim je izdala kolosalni roman **Z ognjem in mečem**. Lani je izšel I. del romana **Potop**.

„Potop“ popisuje silno pester dogodka v drugi polovici 17. veka na Poljskem, ko so Švedi, večinoma po izdajstvu poljske šlahte, zasedli večji del Poljske, jo plenili, onečaščali ter uganjali orgije zverinstva. Roman je izredno zanimiv, napet vseskozi, pester v slikanju idilskih in dramatičnih, celo groznih prizorov. V sredini dejanja stojita Andrej Kmitic, silen junak, spočetka izdajica, kasneje glavni reševalec domovine, in Olenka Bilevičeva, njegovo ljubljeno dekle.

Sienkiewiczovi romani izhajajo v snopičih po 20 dinarjev.

Boccaccio: **Dekameron**. I.—III. zvezek.

Boccacciov Dekameron je v svetovni literaturi priznано klasično ital. delo. Vsebuje sto novel, katerih snov je zajeta iz ljubezenskega življenja XIV. stoletja, opisana od najnežnejšega čuvstva do najviharnejših, najtemnejših strasti. V novelah nastopajo kmetje, meščani, plemiči, duhovniki, menihi in nune. Dekameron so zaradi njegove vsebine preganjali, prepovedovali in zažigali, pa ga vedno znova izdajali in čitali. Kdor se hoče izvrstno zabavati in iz srca nasmejati, pa ne išče povsod nemoralnosti in pohujšanja, naj ga naroči in čita. Slovenski prevod je izšel v treh knjigah, ki imajo sto ilustracij. Dekameron je čtivo le za odrasle.

RAZPIS NAGRAD E

*Ob svoji desetletnici razpisuje Tiskovna zadruga
v Ljubljani kot založnica Ljubljanskega Zvona*

deset tisoč dinarjev nagrade

*za najboljšo izvirno povest, ki jo priobči v letu 1928.
Ljubljanski Zvon. Povest mora obsegati vsaj deset
tiskanih pol Zvonovega formata.*

*Gg. pisatelji, ki se bodo potezali za nagrado, naj
oddajo svoje rokopise najpozneje do 1. oktobra 1927.
knjigarni Tiskovne zadruge v Ljubljani. O dodelitvi
nagrade bo odločal poseben odbor. Pisatelj, čigar
spis bo nagrajen, prejme poleg nagrade še običajen
honorar, ki ga plačuje Zvonovo uredništvo.*

V LJUBLJANI, dne 1. novembra 1926.

TISKOVNA ZADRUGA